

Høringsnotat

**Forslag til regler om bruk av fysisk inngripen for å avverge at en elev
utsetter noen for psykiske krenkelser eller vesentlig forstyrrer
undervisningen for andre elever**

21. juni 2024

Innholdsfortegnelse

1	Innledning	4
2	Kunnskapsgrunnlag	4
2.1	Offentlige utredninger	4
2.2	Høringsnotat med forslag til ny opplæringslov	5
2.3	Rapport om bruk av tvang og makt i skolen	5
2.4	Andre utredninger og rapporter	6
3	Gjeldende rett	7
3.1	Grunnloven og Norges folkerettslige forpliktelser	7
3.1.1	Barns rett til personlig integritet, privatliv og beskyttelse mot vold	7
3.1.2	Legalitetsprinsippet	8
3.1.3	Barnets beste	8
3.1.4	Rett til utdanning	8
3.1.5	Forbud mot tortur og annen umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff	9
3.1.6	Rettigheter til personer med nedsatt funksjonsevne	9
3.2	Opplæringsloven og privatskoleloven	10
3.3	Straffeloven	11
3.3.1	Integritetskrenkelser, kroppskrenkelser og grensen mot maktanvendelse i beskyttelses- eller omsorgsøyemed	11
3.3.2	Nødrett og nødverge	11
3.4	Andre lover	12
3.4.1	Barnevernsloven	12
3.4.2	Helse- og omsorgstjenesteloven	14
4	Nordisk rett	15
4.1	Sverige	15
4.2	Danmark	15
4.3	Finland	16

5	Nærmere om reglene om fysisk inngripen for å avverge skade i opplæringsloven og privatskoleloven.....	17
6	Departementets vurdering og forslag.....	18
6.1	Behovet for regler om bruk av fysisk inngripen for å avverge at en elev utsetter noen for psykiske krenkelser eller vesentlig forstyrrer undervisningen for andre elever	18
6.2	Vilkår for fysisk inngripen.....	20
6.2.1	Vilkårene i opplæringsloven § 13-4 vil gjelde tilsvarende	20
6.2.2	Vilkåret om at andre tiltak ikke er tilstrekkelige.....	21
6.2.3	Fysisk makt for å overvinne motstand hos eleven	22
6.2.4	Avgrensning av hva som skal regnes som fysisk inngrep	22
6.2.5	Vilkårene om nødvendighet og forholdsmessighet.....	23
6.3	Forebygging, dokumentasjon og meldeplikt.....	24
6.4	Adgangen til å gripe inn for å avverge psykiske krenkelser	24
6.5	Kriteriet for å gripe inn for å avverge at en elev ødelegger eller vesentlig forstyrrer opplæringen.....	26
6.6	Forholdet til skolemiljøreglene	26
6.6.1	Utgangspunkt	26
6.6.2	Fysiske inngrep i tråd med loven er ikke krenkelser etter skolemiljøreglene	27
6.6.3	Forholdet til plikten til å gripe inn mot krenkelser.....	27
6.7	Barnets beste.....	28
6.8	Forholdet til Norges folkerettslige forpliktelser	29
6.9	Forholdet til andre regler	31
6.9.1	Forholdet til straffeloven	31
6.9.2	Forholdet til helse- og omsorgstjenesteloven	32
6.9.3	Forholdet til barnevernsloven	32
6.10	Departementets forslag	32
7	Økonomiske og administrative konsekvenser.....	32
8	Merknader til lovforslaget.....	33
8.1	Merknader til opplæringsloven	33

8.2	Merknader til privatskoleloven	34
9	Lovforslag	34

1 Innledning

Kunnskapsdepartementet sender med dette på høring forslag til endringer i lov 9. juni 2023 nr. 30 om grunnskoleopplæringa og den vidaregåande opplæringa (opplæringslova) og lov 4. juli 2003 nr. 84 om private skolar med rett til statstilskot (privatskolelova). Den nye opplæringslova trer i kraft 1. august 2024.

Departementet foreslår i dette høringsnotatet å innføre lovregler om ansattes adgang til bruk av fysiske inngrep dersom det er nødvendig for å avverge at en elev enten (1) ødelegger eller vesentlig forstyrrer undervisningen for andre elever, eller (2) utsetter en person for psykiske krenkelser, som for eksempel mobbing, trusler og trakassering.

Forslaget til regler gjelder offentlige skoler, private grunnskoler etter opplæringsloven (2023) § 22-1 og skoler godkjent etter privatskoleloven.

Departementet ber om høringsinstansenes synspunkter på forslaget.

2 Kunnskapsgrunnlag

2.1 Offentlige utredninger

Opplæringslovutvalget foreslo i NOU 2019: 23 regulering av mild tvangsbruk i en ny opplæringslov, det vil si regulering av tiltak utover de tiltakene det er avklart at skolen kan bruke i kraft av sitt omsorgsansvar. Utvalget viste til at ideelt sett burde disse spørsmålene vært utredet grundigere og helst sett i sammenheng med regler om bruk av tvang overfor barn på andre områder. Når utvalget tross dette valgte å foreslå regler, var det fordi det for lenge har vært slik at offentlige utvalg har vist til andre prosesser som begrunnelse for ikke å foreslå slike regler. Utvalget så det som påkrevd at det nå gis regler om bruk av tvang i skolen. Formålet med forslaget var å avverge skade, bedre rettssikkerheten, bidra til økt åpenhet og dermed også øke bevisstheten om bruk av tvang. Utvalget viste videre til at forslaget forhåpentligvis også vil bidra til å begrense bruken av tvang.

2.2 Høringsnotat med forslag til ny opplæringslov

I forbindelse med forslaget til ny opplæringslov og endringer i privatskolelova som ble sendt på høring 26. august 2021, hørte departementet åpent om det bør foreslås regler om bruk av fysisk makt mot elever. Departementet gjorde en vurdering av opplæringslovutvalgets forslag, men foreslo ikke konkrete bestemmelser. Departementet ba om høringsinstansens syn.

Om lag 110 høringsinstanser uttalte seg om temaet. Om lag 70 instanser mente at opplæringslova bør inneholde regler om bruk av fysisk makt mot elever. Mange av dem

trakk fram at det er problematisk at det brukes fysisk makt uten at det er regulert i opplæringslova. Det gir usikkerhet og oppfattes som utrygt for både elever og ansatte. De fleste av dem mente at reguleringen må avgrenses til situasjoner hvor det er nødvendig å gripe inn fysisk mot en elev for å avverge skade på personer eller vesentlig skade på eiendom. Et fåtall høringsinstanser mente at det i noen tilfeller bør være adgang til å gripe inn fysisk mot en elev som forstyrrer eller ødelegger for undervisning i en slik grad at det blir en uholdbar undervisningssituasjon. Mange høringsinstanser var imidlertid kritiske til å åpne opp for bruk av fysisk makt i slike situasjoner.

En egen høring med konkrete forslag til regler om avverging av skade og bruk av fysisk inngripen ble sendt på høring 31. mai 2023 og ligger til grunn for forslaget i Prop. 62 L, se nærmere omtale i punkt 5.

2.3 Rapport om bruk av tvang og makt i skolen

Deloitte innhentet på oppdrag fra Utdanningsdirektoratet kunnskap om bruken av tvang og makt overfor elever i skolen, ved blant annet å identifisere ulike typiske situasjoner der det benyttes tvang og makt, se rapporten *Bruk av tvang og makt i skolen* fra november 2019.

Rapporten klarlegger typetilfeller av tvang og makt i ordinær opplæring og typetilfeller i tilrettelagte opplæringstilbud/forsterkede avdelinger. Rapporten viser at det i hovedsak brukes tvang og makt i forbindelse med akutte situasjoner der de ansatte opplever at det er fare for at eleven skader seg selv, skader andre eller utøver stor skade på eiendom. Nødrett og nødverge er den begrunnelsen som hyppigst blir brukt om de situasjonene der tvang og makt benyttes overfor elever.

Rapporten viser videre at det også er andre situasjoner der ansatte opplever at det er nødvendig å bruke tvang og makt, særlig bruk av fysisk makt for å forflytte eller roe ned elever i tilrettelagte opplæringstilbud/forsterkede avdelinger, for eksempel for å hindre selvkrenkelser.

Rapporten viser at det også blir brukt fysisk makt for å forflytte elever i situasjoner som ikke handler om skadeavverging, men som kan dreie seg om elever som forstyrrer eller ødelegger for undervisning. Dette er mest vanlig i ordinær skole, og da særlig overfor de minste barna, som man enkelt kan forflytte ved bruk av tvang og makt. Det er flere som mener at dette er den mest utbredte formen for tvang og makt i skolen i dag. Rapporten peker på at det er lite bevissthet om at dette er å regne som bruk av tvang og makt overfor denne elevgruppen.

I tillegg viser rapporten at det blir brukt tvang og makt for å dekke elevers grunnleggende behov for mat og drikke, eller for å gjennomføre trening som er nødvendig av helsemessige årsaker.

Mange av de intervjuede ønsker endringer i dagens regelverk, men ikke nødvendigvis for å åpne opp for mer bruk av tvang og makt i skolen. Det er først og fremst ønske om endringer som setter tydeligere rammer for hva som er tillatt når det gjelder bruk av tvang og makt i skolen. Det blir ifølge rapporten etterlyst at bruken av tvang og makt omtales eller reguleres i opplæringslova slik at det blir lettere for ansatte i skolene å finne

informasjon om temaet, og for å bidra til større bevissthet blant ansatte i skolene. Det blir også etterlyst rettssikkerhetsgarantier knyttet til den bruken av tvang og makt som er utbredt i skolene i dag. Dette gjelder særlig krav om dokumentering/rapportering av hendelser og evaluering i etterkant med tanke på hvordan hendelsen kunne vært unngått. Det vises til at det er en underrapportering av hendelser der det blir brukt tvang eller makt overfor elever, særlig når det gjelder typer hendelser som de ansatte på skolene ikke opplever som veldig inngripende.

2.4 Andre utredninger og rapporter

Statistikk publisert av Statens arbeidsmiljøinstitutt viser at lærere på 1. til 10. trinn har nesten fire ganger så høy risiko for å bli utsatt for vold og trusler sammenlignet med yrkesaktive ellers i samfunnet, se *Faktabok om arbeidsmiljø og helse* (2021). Totalt rapporterer 7,1 prosent av alle sysselsatte at de i løpet av det siste året har vært utsatt for trusler og/eller vold på arbeidsplassen fra kollegaer, overordnede eller kunder, klienter, elever eller pasienter. Når det gjelder grunnskolelærere, rapporterer 26 prosent av lærerne at de har vært utsatt for vold eller trusler.

Våren 2018 gikk Barneombudet gjennom alle sakene som fylkesmennene hadde fått om mobbing og andre krenkelser. I flere saker var det tale om fysisk inngripen overfor elever i ulike situasjoner. Barneombudet anbefaler i rapporten at Kunnskapsdepartementet gjennomgår bruken av tvang i skolen og vurderer behovet for rapporteringsrutiner. I tillegg anbefaler ombudet at departementet lager en veileder til skolene om pedagogiske virkemidler for å forebygge bruk av fysisk makt og tvang.

Førsteamanuensis Marius Storvik ved UiT har på oppdrag fra Kunnskapsdepartementet utredet spørsmålet om det rettslige grunnlaget for bruk av ulike typer tvang og makt i skolen. Departementet mottok utredningen 1. mars 2018. Storvik konkluderte med at det rettslige grunnlaget for bruk av tvang og makt overfor elever er uklart og mangelfullt. Dette gjelder både regler for å forebygge tvangsbruk, regler om hvordan eventuell bruk skal skje, og krav til saksbehandling mv.

Storvik skriver følgende (side 37):

Slik jeg ser det har lovgiver to valg. Lovgiver kan enten late som tvang ikke skjer, eller lovgiver kan underlegge tvangen effektiv kontroll. Bruk av tvang og makt i skolen bør tenne gule lys. Gule lys bør utløse effektiv kontroll. All tvangsbruk bør systematisk evalueres. Det bør fattes vedtak som vurderes av noen utenfor situasjonen. Ikke minst bør elever og foresatte få prosessuelle rettigheter. Uten gule lys blir tvangen et internt og skjult anliggende. Skjult tvang øker risikoen for vilkårlighet og misbruk.

[...]

Utredningen har vist at det er behov for nye rettslige grunnlag for bruk av ulik tvang og makt i skolen.

3 Gjeldende rett

3.1 Grunnloven og Norges folkerettslige forpliktelser

3.1.1 Barns rett til personlig integritet, privatliv og beskyttelse mot vold

Barn er gitt et særskilt vern om sin personlige integritet i Grunnloven § 104 tredje ledd. Retten til vern om den personlige integritet er formulert som en individuell rettighet for barnet og omfatter rett til beskyttelse mot alvorlige integritetskrenkelser som vold, mishandling og seksuell utnyttelse. Barnets personlige integritet skal ivaretas uavhengig av hvor barnet bor, og omfatter også barn i fosterhjem, institusjon og fengsel. Barn er gitt en individuell rett til vern om sin personlige integritet fordi barn er særlig sårbare, og fordi de i større utstrekning enn myndige personer trenger myndighetenes hjelp for å beskytte sin personlige integritet. Bestemmelsen pålegger staten å sørge for å ha og håndheve et regelverk som på best mulig måte kan verne barnet fra utnyttelse, vold og mishandling.

At barn skal beskyttes mot alle former for fysiske eller psykiske krenkelser, skade eller misbruk, vanskjøtsel eller forsømmelig behandling, mishandling eller utnyttelse, herunder seksuelt misbruk, følger også av Barnekonvensjonen (BK) artikkel 19, og gjelder også når barn blir ivaretatt av andre enn deres primære omsorgspersoner.

Retten til privatliv og familieliv, hjem og korrespondanse er vernet i Grunnloven § 102 første ledd første punktum, BK artikkel 16 og EMK artikkel 8 nr. 1.

EMK artikkel 8 oppstiller også en forpliktelse for myndighetene til å beskytte mot krenkelser mellom private parter, se f.eks. storkammeravgjørelsen *A, B og C v. Irland*, saksnr. 25579/05, 16. desember 2010 avsnitt 244–246.

Rettighetene er ikke absolutte. Høyesterett har i Rt. 2015 s. 93 avsnitt 60 lagt til grunn at det er tillatt å gripe inn i rettighetene etter Grunnloven § 102 første ledd første punktum, dersom inngrepet har tilstrekkelig hjemmel, forfølger et legitimt formål og er forholdsmessig. Grunnloven § 102 første ledd første punktum har klare likhetstrekk med EMK artikkel 8. Grunnlovsbestemmelsen må i utgangspunktet tolkes i lys av den folkerettslige forpliktelsen, se Rt. 2015 s. 93 avsnitt 57.

Etter EMK artikkel 8 nr. 2 kan offentlige myndigheter gjøre inngrep i disse rettighetene hvis det er «i samsvar med loven» og «nødvendig i et demokratisk samfunn» for å ivareta nærmere angitte formål, herunder for å beskytte helse eller moral eller for å beskytte andres rettigheter og friheter. Kravet om at inngrepet må være i samsvar med loven, har både en formell og en kvalitativ side. Når det gjelder det formelle kravet, kreves det en «sufficient legal basis in domestic law», likevel slik at det i utgangspunktet bare er påkrevd med et rettsgrunnlag. Lov, forskrift og ulovfestet rett kan potensielt oppfylle det formelle kravet, se eksempelvis *Bernh Larsen Holding AS m.fl. mot Norge*, saksnr. 24117/08, 14. mars 2013 avsnitt 126 og *Libert mot Frankrike*, saksnr. 588/13, 22. februar 2018 avsnitt 43–44. De kvalitative aspektene gjelder krav til tilstrekkelig presisjon, tilgjengelighet og forutberegnelighet, samt vern mot vilkårlighet, se blant annet *Silver*

m.fl. mot Storbritannia, saksnr. 7136/75, 25. mars 1983 avsnitt 87, *Fernández Martínez mot Spania*, saksnr. 56030/07, 12. juni 2014 avsnitt 117, og *Catt mot Storbritannia*, saksnr. 43514/15, 24. april 2019 avsnitt 94. Kravet til forutberegnelighet innebærer at rammene for og utøvelsen av et skjønn må være angitt med tilstrekkelig klarhet til å kunne gi tilstrekkelig beskyttelse mot vilkårlige inngrep, se blant annet *Munjaz mot Storbritannia*, saksnr. 2913/06, 17. juli 2012 avsnitt 88 og 90.

Når det gjelder kravet om at inngrepet må være «nødvendig i et demokratisk samfunn» for å ivareta et av de nærmere angitte forholdene, viser nødvendighetskravet til at det må foreligge «a pressing social need» for inngrepet. Videre må inngrepet være forholdsmessig med det legitime hensynet som skal iveretas, jf. *Dudgeon mot Storbritannia*, saksnr. 7525/76, 22. oktober 1981 avsnitt 51–53.

3.1.2 Legalitetsprinsippet

Legalitetsprinsippet, som blant annet er nedfelt i Grunnloven § 113, EMK artikkel 7 og SP artikkel 15 innebærer at myndighetenes inngrep overfor den enkelte må ha grunnlag i lov. Det skal være forutsigbart for den enkelte når myndighetene kan gripe inn i barns personlige integritet og privatliv, og lovteksten skal dermed også være tilstrekkelig klar.

3.1.3 Barnets beste

Det følger av Grunnloven § 104 annet ledd og BK artikkel 3 at barnets beste skal være et grunnleggende hensyn ved alle handlinger og avgjørelser som gjelder et barn. Barnet har også rett til å si sin mening og bli hørt i alle avgjørelser som omhandler barnet, og barnets mening skal tillegges vekt i samsvar med barnets alder og modenhet, jf. blant annet Grunnloven § 104 og BK artikkel 12.

3.1.4 Rett til utdanning

Det følger av Grunnloven § 109 første ledd at barn har rett til å motta grunnleggende opplæring, og at opplæringen skal ivareta den enkeltes evner og behov og fremme respekt for demokratiet, rettsstaten og menneskerettighetene. Barns rett til utdanning går også fram av blant annet Barnekonvensjonen artikkel 28 og 29 og FN-konvensjonen om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter artikkel 13.

3.1.5 Forbud mot tortur og annen umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff

Det følger av Grunnloven § 93 andre ledd, Den europeiske menneskerettskonvensjon (EMK) artikkel 3, FNs konvensjon om barns rettigheter (BK) artikkel 37, og FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter (SP) artikkel 7 at ingen må bli utsatt for tortur eller umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff. Den europeiske menneskerettsdomstolen (EMD) har ansett behandling som har vært planlagt, hatt en varighet på flere timer og forårsaket enten kroppslig skade eller intens fysisk eller mental lidelse for å utgjøre «umenneskelig behandling». En behandling kan være «nedverdiggende» dersom den fører til, eller er egnet til å føre til, en følelse av frykt, angst

eller mindreverd. I den konkrete vurderingen av om et forhold rammes av EMK artikkel 3, kreves det at forholdet oppfyller et minstekrav til alvorlighet, hvor det blant annet legges vekt på forholdets varighet, den fysiske eller psykiske lidelse som forårsakes, og i noen saker offerets kjønn, alder og helse, jf. *Kudla mot Polen*, saksnr. 30210/96, 26. oktober 2000, avsnitt 91–92. Høyesterett har uttalt at EMDs praksis også vil være avgjørende ved tolkning av Grunnloven § 93, jf. HR-2021-1155-A. Departementet antar at innholdet i grunnlovsrettigheten og i den folkerettslige forpliktelsen i all hovedsak er sammenfallende.

3.1.6 Rettigheter til personer med nedsatt funksjonsevne

Enhver person med nedsatt funksjonsevne har rett til respekt for sin fysiske og psykiske integritet, på linje med andre, jf. FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD) artikkel 17.

Det følger av CRPD artikkel 15 at ingen skal utsettes for tortur eller grusom, umenneskelig eller nedverdiggende behandling eller straff. Videre skal det treffes tiltak som skal beskytte mennesker med nedsatt funksjonsevne mot alle former for utnytting, vold og misbruk, både i og utenfor hjemmet, herunder kjønnsbasert utnytting, vold og misbruk, jf. CRPD artikkel 16.

Myndighetene skal «treffe alle hensiktsmessige tiltak for å sikre at barn med nedsatt funksjonsevne kan nyte alle menneskerettigheter og grunnleggende friheter fullt ut og på lik linje med andre barn», jf. CRPD 7 nr. 1. De skal få tilpasset hjelp for å kunne utøve retten til å bli hørt i alle forhold som berører dem, jf. artikkel 7 nr. 3.

Retten til utdanning for personer med nedsatt funksjonsevne er nedfelt også i CRPD artikkel 24, hvor det fremgår at «mennesker med nedsatt funksjonsevne har rett til utdanning. Med sikte på å virkeliggjøre denne rettigheten uten diskriminering, og på basis av like muligheter, skal partene sikre et inkluderende utdanningssystem på alle nivåer, samt livslang læring» Myndighetene må videre sørge for at personer med nedsatt funksjonsevne får en rimelig tilrettelegging av utdanningen ut fra den enkeltes behov, jf. CRPD artikkel 24 nr. 2 bokstav c.

3.2 Opplæringsloven og privatskoleloven

Verken opplæringsloven eller ny opplæringslov inneholder regler som gir ansatte mulighet til å gripe inn fysisk overfor elever for å avverge at elever ødelegger eller vesentlig forstyrrer undervisningen for andre elever, eller utsetter en person for psykiske krenkelser som mobbing, trusler og trakassering. Dette omfattes heller ikke av reglene om fysisk inngripen som nylig ble vedtatt av Stortinget i juni 2024, og som er nærmere omtalt i punkt 5 nedenfor (jf. også Prop. 62 L (2023–2024)).

Skolen har likevel et oppdrager- og omsorgsansvar for elevene. Dette ansvaret utledes som en del av dannelsesoppdraget og en forutsetning om at skolen ivaretar omsorgen for barn når foreldrene ikke er til stede. Handlinger som er allment akseptert i samhandlingen mellom voksne og barn som de har omsorg for, regnes ikke som fysiske inngrep. Å

påvirke en elev gjennom minimal bruk av fysisk kontakt, for eksempel å lede eleven forsiktig ut av rommet, er ikke et fysisk inngrep som krever særskilt lovhjemmel. Dersom læreren derimot bruker fysisk makt, for eksempel i form av et fast grep fordi eleven motsetter seg, vil det være et fysisk inngrep.

Reglene om skolemiljøet i opplæringsloven kapittel 9A er i all hovedsak videreført i kapittel 12 i ny opplæringslov. Reglene gjelder også skoler godkjent etter privatskolelova, jf. privatskolelova § 2-4 andre ledd.

Alle elever har rett til et trygt og godt skolemiljø som fremmer helse, trivsel og læring, jf. opplæringslova § 9 A-2 (se tilsvarende ny opplæringslov § 12-2). Skolen skal forebygge brudd på retten til et trygt og godt skolemiljø ved kontinuerlig å arbeide for å fremme helsen, trivselen og læringen til elevene, jf. § 9 A-3 andre ledd (se tilsvarende ny opplæringslov § 12-3 andre ledd).

Alle som arbeider på skolen, skal følge med på om elevene har et trygt og godt skolemiljø og gripe inn mot krenkelser som mobbing, vold, diskriminering og trakassering, jf. opplæringslova § 9 A-4 første ledd (se tilsvarende ny opplæringslov § 12-4). Bestemmelsene gir ikke ansatte hjemmel til å gripe inn fysisk mot elevene utover det som anses lovlig etter enten oppdrager- og omsorgsansvaret eller etter reglene om nødverge og nødrett.

Skolen kan bruke tiltak som følger av ordensreglementet, når elever bryter regler, jf. opplæringslova § 9 A-10 (se tilsvarende ny opplæringslov § 10-7). Bestemmelsen åpner ikke for tiltak som innebærer bruk av fysisk makt mot elever.

Prinsippet om barnets beste er lovfestet i en egen paragraf i den nye opplæringsloven § 10-1, som lyder slik: «*Ved handlingar og avgjerder som vedkjem elevar, skal kva som er best for eleven, vere eit grunnleggjande omsyn*». Prinsippet om det beste for eleven har et videre anvendelsesområde enn Grunnloven og barnekonvensjonen, ved at det skal gjelde for alle elever, også elever som har fylt 18 år.

Det er også andre bestemmelser i opplæringsloven som er relevante. Opplæringen i skolen skal være tilpasset evnene og forutsetningene til den enkelte eleven, jf. opplæringslova § 1-3. Elever som ikke får tilfredsstillende utbytte av den ordinære opplæringen, kan ha rett til spesialundervisning, jf. opplæringslova kapittel 5. Tilsvarende gjelder for skoler godkjent etter privatskolelova, se privatskolelova § 3-4a og § 3-6. Se tilsvarende i ny opplæringslov kapittel 11 om tilpasset opplæring og individuell tilrettelegging.

3.3 Straffeloven

3.3.1 Integritetskrenkelser, kroppskrenkelser og grensen mot maktanvendelse i beskyttelses- eller omsorgsøyemed

Straffeloven har flere forbud mot integritetsinngrep. For eksempel er kroppskrenkelse straffbart etter straffeloven § 271. Tvang er straffbart etter straffeloven § 251.

Den nedre grensen for hva som utgjør en kroppskrenkelse i strid med straffeloven § 271, kan gi noen momenter til hvor langt maktutøvelse i skolen kan hjemles i et oppdrager- og omsorgsansvar. I forarbeidene til straffeloven § 271, Ot.prp. nr. 22 (2008–2009) *Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 (siste delproposisjon – slutføring av spesiell del og tilpasning av annen lovgivning)*, står det på side 427 (departementets understrekninger):

Det er ingen tvil om at barn nyter det samme vern mot fysisk integritetskrenkelse som voksne, hvilket betyr at all form for fysisk maktanvendelse som har karakter av avstraffelse omfattes av gjerningsbeskrivelsen. Straffansvaret må i utgangspunktet avgrenses i overensstemmelse med forbudet i barneloven § 30 tredje ledd om å utsette barn for vold. Straffansvaret for kroppskrenkelse må imidlertid avgrenses mot maktanvendelse i beskyttelses- eller omsorgsøyemed. Med dette siktes det til for eksempel å bestemt føre barnets hånd bort fra et brennende lys eller å bære et motvillig barn med seg ut av et butikklokale. Det må være klart at man i tilfeller som disse ikke har å gjøre med en kroppskrenkelse det settes straff for i § 271. Det må altså skilles mellom handlinger som består i å gripe inn og verne eller beskytte barnet eller andre personer eller gjenstander, og handlinger som har karakter av umiddelbar eller etterfølgende fysisk avstraffelse av barnet.

En ankenektelse fra Høyesterett (HR-2019-1719U) gir noen retningslinjer for når et fysisk inngrep fra en lærer kan være en kroppskrenkelse i strid med straffeloven § 271. I saken tok læreren tak i armen til en elev for å få eleven ned fra et fotballmål. Læreren tok deretter eleven inn på skolen for å irettesette eleven mens han holdt eleven i armen. Grepet varte i 30 til 40 sekunder. Læreren ble domfelt i lagmannsretten, og Høyesterett nektet anken fremmet med henvisning til at «grepet hadde et klart preg av avstraffelse, og at maktanvendelsen var unødvendig». Lagmannsretten fant det bevist at læreren hadde holdt eleven hardt i armen samtidig som han dro eleven med seg inn i skolebygningen. Lagmannsretten fant det videre bevist at eleven hadde blåmerke på armen etter hendelsen, og at faren for skade på barn eller fotballmålet var over da læreren tok tak i elevens arm.

3.3.2 Nødrett og nødverge

Straffeloven §§ 17 og 18 handler om nødrett og nødverge. Etter disse bestemmelsene er en handling som ellers er straffbar, i visse tilfeller både straffri og lovlig. Forutsetningen for å gripe inn ved nødrett etter straffeloven er at det foreligger en «fare for skade som ikke kan avverges på annen rimelig måte». Kravet om at faren ikke kan avverges på annen rimelig måte, betyr at man må vurdere om det finnes andre handlingsalternativer og i tilfelle hvilke. Handlingen er bare lovlig når den gjennomføres «for å redde liv, helse, eiendom eller en annen interesse fra en fare for skade» og når skaderisikoen ved ikke å gripe inn er langt større enn skaderisikoen som nødrettshandlingen fører med seg, jf. straffeloven § 17 bokstav a og b. Departementet mener det ikke kan utelukkes at psykiske krenkelser kan ha et skadepotensiale som gjør det lovlig å gripe inn fysisk med hjemmel i nødverge. Det er imidlertid neppe hjemmel i straffeloven §§ 17 og 18 til å gripe inn for å avverge at en elev ødelegger opplæringen for andre.

For at det skal være adgang til nødverge, må det skje et ulovlig angrep, for eksempel et overfall, og forsvarshandlingen må foretas for å avverge angrepet. Nødverge kan utøves

på vegne av andre. Nødvergehandlingen må «ikke [gå] lenger enn nødvendig». Handlingen kan gå ut på å hindre et angrep i å skje og på å stoppe et angrep som er i gang. Når angrepet ikke er påbegynt eller umiddelbart forestående, er det avgjørende om nødvergehandlingen er nødvendig for å avverge angrepet. En nødvergehandling er bare lovlig dersom den ikke går åpenbart ut over hva som er forsvarlig under hensyn til hvor farlig angrepet er, hva slags interesse som angrepet krenker, og angriperens skyld, jf. straffeloven § 18 første ledd bokstav c. I enkelte tilfeller er den som angripes, om mulig, forpliktet til å flykte i stedet for å bruke makt mot angriperen. Dette kan for eksempel være tilfellet dersom angriperen ikke har dømmekraften i behold. Det vil si at en lærer etter omstendighetene kan være nødt til å trekke seg ut av en situasjon. Men dersom også andre er truet av angriperen, vil det ikke løse situasjonen at læreren trekker seg ut. Det at det oppstår en situasjon der et angrep er så farlig at en lærer kan utøve makt som lovlig nødverge, betyr ikke at læreren har plikt til å gripe inn. Det kan ikke pålegges skolens ansatte å risikere liv og helse.

3.4 Andre lover

3.4.1 Barnevernsloven

Barnevernsloven kapittel 10 inneholder bestemmelser om barnevernsinstitusjonenes ansvar og barnets rettigheter under opphold på institusjon.

Det følger av barnevernsloven § 10-1 at barnevernsinstitusjonen skal gi barn som oppholder seg på institusjon forsvarlig omsorg og behandling. Når barnet oppholder seg på barnevernsinstitusjonen har de ansatte på institusjonen omsorgsansvaret for barnet. Dette innebærer at institusjonen, på samme måte som foreldre, har rett og plikt til å sette grenser for barnet når det er nødvendig for å gi barnet forsvarlig omsorg og beskyttelse, jf. barnevernsloven §10-2 tredje ledd. Det følger videre av barnevernsloven § 10-3 at institusjonen kan benytte milde former for fysisk makt, som å holde barnet kortvarig fast eller lede barnet, dersom det er åpenbart nødvendig for å gi barnet forsvarlig omsorg eller for å ivareta trygghet og trivsel for alle på institusjonen. Bestemmelsen er en utdyping av omsorgsansvaret.

Det er videre adgang til å benytte fysisk makt dersom det foreligger en akutt fare for skade på barnets eller andre personers liv eller helse eller vesentlig skade på eiendom, jf. barnevernsloven § 10-7. Bruk av fysisk makt i akutte faresituasjoner må være strengt nødvendig for å avverge skade. Dersom det er strengt nødvendig å isolere barnet, jf. § 10-7 første ledd, skal minst én av personalet være til stede i rommet eller i naborom med ulåst dør, jf. § 10-7 andre ledd andre punktum. Isolasjon av et barn er bare tillatt i rom med vindu og med minst 8 m² gulvflate, jf. § 10-7 andre ledd punktum. Isolasjon kan bare besluttes av institusjonens leder eller den lederen gir fullmakt, jf. § 10-7 andre ledd tredje punktum.

Ved begrunnet mistanke om at barnet besitter tyvgods, farlige gjenstander, rusmidler eller andre skadelige medikamenter og tilhørende brukerutstyr, kan barnet kroppsvisiteres eller barnets rom og eiendeler undersøkes, jf. § 10-8 første ledd første punktum. Slike tiltak kan

bare iverksettes dersom det er nødvendig for å gi barnet forsvarlig omsorg og behandling eller for å ivareta trygghet og trivsel for alle på institusjonen, jf. § 10-8 første ledd tredje punktum.

Barnevernsloven inneholder også regler om utvidet adgang til inngrep for barn som har opphold på særskilte behandlingsinstitusjoner for barn med alvorlige atferdsvansker, jf. barnevernsloven §§ 4-4, 6-1 eller 6-2. Institusjonen kan for inntil 14 dager vedta å innskrenke barnets rett til å bevege seg fritt innenfor og utenfor institusjonsområdet, jf. § 10-9 a til b. Institusjonen kan også for inntil 14 dager vedta å innskrenke eller nekte barnet å bruke elektroniske kommunikasjonsmidler, jf. § 10 bokstav c-d. Slike vedtak er inngripende og det stilles strenge krav til tiltakets nødvendighet og forholdsmessighet.

Det følger av barnevernsloven § 10-4 første ledd at institusjonen skal arbeide systematisk for å forebygge tvang og andre inngrep i barns personlige integritet. Institusjonen skal gjennomgå bruk av tvang og andre inngrep sammen med barnet så snart som mulig etter at tiltaket er avsluttet, jf. § 10-4 andre ledd.

Det følger av barnevernsloven § 10-6 første ledd første punktum at barn ikke skal utsettes for tvang eller andre inngrep i deres personlige integritet med mindre det etter en helhetsvurdering er nødvendig i situasjonen. Andre mindre inngripende tiltak skal være forsøkt eller vurdert som utilstrekkelige, jf. § 10-6 første ledd andre punktum. Tiltaket må være egnet til å oppnå formålet og stå i rimelig forhold til de interesser som skal ivaretas, jf. § 10-6 første ledd tredje punktum.

Barne- og familiedepartementet har sendt på høring forslag til flere endringer i barnevernsloven kapittel 10. Forslagene skal bidra til at barn og unge som bor på institusjon skal få forsvarlig omsorg og beskyttelse, samtidig som deres rettsikkerhet blir ivaretatt.

Barne- og familiedepartementet foreslår å presisere institusjonens plikt til å beskytte barn som bor på institusjon og barnets rett til forsvarlig omsorg og beskyttelse. Videre foreslår Barne- og familiedepartementet å tydeliggjøre hvilket handlingsrom omsorgsansvaret gir ansatte på institusjon til å sette grenser for barn som bor på institusjon. Adgangen til å bruke nødvendig fysisk makt dersom det er strengt nødvendig for å beskytte barnet fra alvorlig skade på liv og helse er også presisert. Barne- og familiedepartementet foreslår også å oppheve dagens forbud mot å føre kontroll med barnets korrespondanse, samt å lovfeste at institusjonen på visse vilkår kan treffe vedtak om innsyn i barnets kommunikasjon. For å styrke barnets rettssikkerhet foreslår departementet egne bestemmelser som skal bidra til at både institusjonen og statsforvalter vurderer forholdsmessighet og nødvendighet i lys av det samlede omfanget av begrensninger og inngrep barnet er underlagt. Videre har Barne- og familiedepartementet foreslått at begrepet tvang tas ut og at loven i stedet bruker begrepene begrensninger, inngrep og fysisk makt.

3.4.2 Helse- og omsorgstjenesteloven

Helse- og omsorgstjenesteloven kapittel 9 inneholder regler om bruk av tvang og makt som ledd i helse- og omsorgstjenester (etter lovens § 3-2 nr. 6 bokstavene a til c) og avlastningstiltak (etter lovens § 3-6 første ledd nr. 2) til personer med utviklingshemning, jf. helse- og omsorgstjenesteloven § 9-2 første ledd. Formålet med reglene er å hindre at personer med psykisk utviklingshemning utsetter seg selv eller andre for vesentlig skade og forebygge og begrense bruk av tvang og makt, jf. § 9-1 første ledd.

Som bruk av tvang eller makt etter reglene i helse- og omsorgstjenesteloven kapittel 9 regnes tiltak som brukeren eller pasienten motsetter seg, eller tiltak som er så inngripende at de uansett motstand må regnes som bruk av tvang eller makt, jf. § 9-2 andre ledd første punktum. Bruk av inngripende varslingsystemer med tekniske innretninger skal alltid regnes som bruk av tvang eller makt etter reglene i kapitlet, jf. § 9-2 andre ledd andre punktum. Alminnelige oppfordringer og ledelse med hånden eller andre fysiske påvirkninger av liknende art anses ikke som bruk av tvang eller makt, jf. § 9-2 andre ledd tredje punktum.

Det følger av helse- og omsorgstjenesteloven § 9-5 tredje ledd at det kan anvendes tvang og makt i form av skadeavvergende tiltak i nødssituasjoner, planlagte skadeavvergende tiltak i gjentatte nødssituasjoner og tiltak for å dekke brukerens eller pasientens grunnleggende behov for mat og drikke, påkledning, hvile, søvn, hygiene og personlig trygghet, herunder opplærings- og treningstiltak.

Kommunen skal sørge for at det brukes minst mulig tvang og makt, og det skal som hovedregel være prøvd ut andre tiltak først. Tvang og makt skal bare brukes for å forhindre eller begrense vesentlig skade og må stå i forhold til formålet. Dette følger av §§ 9-4 og 9-5. Paragraf 9-6 handler om særlige grenser for bruk av enkelte tiltak, blant annet mekaniske tvangsmidler og skjerming. I § 9-7 er det fastsatt regler om saksbehandling, evaluering, journalføring, overprøving og klage.

Det følger av § 9-1 andre ledd at tjenestetilbudet skal tilrettelegges med respekt for den enkeltes fysiske og psykiske integritet, og så langt som mulig i overensstemmelse med brukerens eller pasientens selvbestemmelsesrett. Rett til medvirkning og informasjon er nærmere regulert i § 9-3.

Det er lagt til grunn at tiltak etter helse- og omsorgstjenesteloven kapittel 9 kan gjennomføres i skoletiden (Helsedirektoratets rundskriv IS-10/2015):

Når det gjelder barn og unge som har vedtak etter kapittel 9, har Kunnskapsdepartementet lagt til grunn at opplæringslova ikke i seg selv er til hinder for at tiltakene også kan gjennomføres når eleven befinner seg på skolen i skoletiden. For at skolen bl.a. skal kunne ivareta sitt ansvar for forsvarlig undervisning og for elevenes fysiske- og psykososiale arbeidsmiljø, er det imidlertid en forutsetning at skolens ledelse samtykker til at tiltakene kan gjennomføres når eleven er på skolen. Det er videre en forutsetning at tiltakene gjennomføres som ledd i tjenester etter helse- og omsorgstjenesteloven, og at tiltakene gjennomføres av personell fra helse- og omsorgstjenesten.

4 Nordisk rett

4.1 Sverige

1. august 2022 ble reglene om trygghet og studiero i den svenske skoleloven revidert. Lovendringen innebar blant annet at det nå fremgår uttrykkelig av loven at ansatte har mulighet til å gripe inn fysisk for å avverge vold, krenkelser eller undervisningsforstyrrelser, se skoleloven kapittel 5, § 6:

Disciplinära och andra särskilda åtgärder

Allmänna befogenheter för personalen

6 § Personalen får vidta de omedelbara och tillfälliga åtgärder som är befogade för att tillförsäkra eleverna trygghet och studiero. Detta innefattar en befogenhet att ingripa fysiskt för att avvärja våld, kränkningar eller andra ordningsstörningar.

En åtgärd enligt första stycket får vidtas endast om den står i rimlig proportion till sitt syfte och övriga omständigheter.

Enligt de förutsättningar som anges i 7-23 §§ får det beslutas om utvisning ur undervisningslokalen, kvarsittning, tillfällig omplacering, tillfällig placering utanför den egna skolenheten, avstängning och omhändertagande av föremål. Även sådana åtgärder får vidtas endast om de står i rimlig proportion till sitt syfte och övriga omständigheter.

Etter andre ledd kan fysisk inngripen bare foretas dersom det står i rimelig forhold til formålet og forholdene for øvrig.

Se nærmere informasjon om regelverket på skolverket.se.

4.2 Danmark

I lov om folkeskolen § 52 er det gitt hjemmel for å gi regler til å fremme orden i skolene. Med hjemmel i bestemmelsen har Undervisningsministeriet fastsatt en forskrift med flere bestemmelser om orden, herunder adgangen til å inndra elevenes eiendeler og bortvise elever, se Bekendtgørelse nr. 697 23. juni 2014 om fremme af god orden i folkeskolen.

Adgangen til å bruke makt er regulert av forskriften § 17, der det slås fast følgende:

«§ 17. For magtanvendelse gælder lovgivningens almindelige regler om nødværge, nødret og lovlig retshåndhævelse, jf. straffeloven og retsplejeloven. Legemlig afstraffelse og nedværdigende behandling er ikke tilladt. For at afværge, at en elev øver vold mod sig selv eller andre eller ødelægger eller beskadiger ting, kan der anvendes magt i fornødent omfang.»

Center for Ligebehandling af Handicappede og Børnerådet i Danmark har, i samarbeid med Undervisningsministeriet, publisert et inspirasjonshfte hvor formålet er å «mindske magt i undervisningen» på skolene. I heftet er det blant annet eksempler på skjema både for rapportering av bruk av tvang og rapportering av trusler mot ansatte på skolen.

4.3 Finland

Lag om grundläggande utbildning kapittel 7 handler om elevenes rettigheter og plikter. Elevenes plikter reguleres i § 35, og det er gitt flere grunnlag for reaksjoner overfor elever som bryter reglene, jf. § 35 a, § 36 og § 36 a. I § 36 b reguleres adgangen til å anvende maktmidler overfor elevene:

36 b §

Avlägsnande av en elev som uppför sig störande och äventyrar säkerheten

Lyder en elev inte en uppmaning att avlägsna sig enligt 36 § 2 mom. har rektorn och läraren rätt att avlägsna eleven från klassrummet eller ett annat utrymme där det ges undervisning, eller från en skoltillställning. Rektorn och läraren har också rätt att avlägsna en elev från skolans område, om eleven inte avlägsnar sig efter att ha fått veta att han eller hon avstängts från undervisningen enligt 36 § 3 mom.

Försöker en elev som skall avlägsnas förhindra detta genom att göra motstånd, har rektorn och läraren rätt att använda sådana maktmedel som är nödvändiga för att få eleven avlägsnad och som med hänsyn till elevens ålder och situationens hotfullhet eller motståndets allvar och en helhetsbedömning av situationen kan anses vara försvarbara.

Rektorn och läraren kan i situationer som avses i 1 och 2 mom. agera tillsammans eller var för sig. Det är förbjudet att använda maktmedelsredskap för att avlägsna eleven. Om läraren eller rektorn använt sig av maktmedel skall han eller hon lämna en skriftlig redogörelse för händelsen till utbildningsanordnaren.

Bestämmelser om excess i samband med användning av maktmedel finns i 4 kap. 6 § 3 mom. och 7 § strafflagen (39/1889).

Utgangspunktet er at en elev som ikke følger en oppfordring etter § 36, deretter kan bortvises («avlägsnas») fra området. Dersom eleven ikke etterkommer pålegget om bortvisning, kan rektorer og lærere alene eller i felleskap anvende maktmidler for å gjennomføre en bortvisning, i en situasjon der eleven har gjort motstand mot bortvisningen. De ansatte må da gjøre en vurdering ut fra elevens alder, hvor truende situasjonen er, og hvor sterk motstand eleven gir, og ut fra en helhetsvurdering av om det er forsvarlig å bruke makt. Når maktmidler er brukt, skal det gis en skriftlig redegjørelse for hendelsen.

5 Nærmere om reglene om fysisk inngripen for å avverge skade i opplæringsloven og privatskoleloven

Stortinget har i juni 2024 vedtatt lovendringer i opplæringsloven og privatskoleloven om at ansatte kan gripe inn fysisk i fire ulike tilfeller; dersom det er nødvendig for å avverge at en elev (1) *krenker en person fysisk*, (2) *utsetter seg selv for fysisk fare*, (3) *skader eiendom*, eller (4) *utviser adferd som er sterkt fornedrende for eleven selv*, jf.

opplæringsloven § 13-4 og tilsvarende privatskoleloven § 3-10 b. Endringene gjelder fra 1. august 2024. Se nærmere lov 14. juni 2024 nr. 36 om endringer i opplæringslova og privatskolelova (kompetansekrav, faglig ansvar og bruk av fysisk inngripen for å avverge skade m.m), Innst. 389 L (2023-2024) og Prop. 62 L (2023-2024).

Dette innebærer at det innføres regler i opplæringslova som åpner for at det kan gripes inn fysisk for å avverge alle former for *fysiske* krenkelser fra elever. Dette inkluderer slag, spark, lugging, biting osv., og andre fysiske handlinger som krenker en person, som å bli spyttet på.

Reglene åpner imidlertid ikke for å gripe inn fysisk for å avverge situasjoner som *ikke* innebærer fysiske krenkelser. Reglene omfatter med andre ord ikke psykiske krenkelser som for eksempel trakassering, diskriminering eller mobbing. Reglene åpner heller ikke for å gripe inn fysisk for å avverge av at en elev ødelegger eller forstyrrer undervisningen for andre elever.

Et felles inngangsvilkår for all type fysisk inngripen er at andre tiltak ikke er tilstrekkelige til å avverge situasjonen, jf. opplæringsloven § 13-4 første ledd første punktum. Det kommer klart frem av lovteksten at fysisk inngripen *ikke* kan brukes dersom andre tiltak kan løse situasjonen. Inngangsvilkåret innebærer at andre tiltak enten må være forsøkt eller i alle fall vurdert, før man griper inn. Andre tiltak kan for eksempel være å snakke med eleven for å roe ned situasjonen.

Fysiske inngrep kan ikke gå lenger enn nødvendig og det må stå i rimelig forhold til de interessene som skal ivaretas, jf. § 13-4 andre ledd.

Med fysiske inngrep menes at den ansatte bruker fysisk makt for å overvinne motstand hos eleven, jf. merknad til § 13-4 første ledd. Det betyr at det ikke åpnes for andre tvangsmidler som isolasjon eller mekaniske tvangsmidler, ransaking, beslaglegging eller annen psykisk eller fysisk tvang eller makt for å straffe eleven. Slik ordlyden er formulert, fremgår det klart at det ikke vil være tillatt å gripe inn fysisk for å straffe elever, eller å fortsette å gripe inn fysisk etter at skaden er avverget, fordi dette vil gå utover de formålene det kan gripes inn mot.

Samtidig ble det lovfestet en plikt til å forebygge situasjoner som kan føre til at ansatte må gripe inn fysisk, jf. opplæringsloven § 13-3, og en plikt til å dokumentere og melde fra om situasjoner med fysisk inngripen, jf. § 13-5 (se tilsvarende privatskoleloven §§ 3-10 a og 3-10 c).

6 Departementets vurdering og forslag

6.1 Behovet for regler om bruk av fysisk inngripen for å avverge at en elev utsetter noen for psykiske krenkelser eller vesentlig forstyrrer undervisningen for andre elever

Mobbing, trakassering, trusler og andre psykiske krenkelser er et alvorlig problem i skolen. Elevundersøkelsen viser en markant økning i antall elever som blir utsatt for mobbing. Psykiske krenkelser har, i likhet med fysisk vold, et alvorlig skadepotensial for den som utsettes for det. I noen tilfeller vil skadefølgene inntre umiddelbart, mens i andre tilfeller vil de potensielle skadevirkningene kunne inntre på et senere tidspunkt i livet.

Dette skadepotensialet kan være minst like alvorlig som ved fysisk vold. Departementet mener det er viktig å beskytte elevene mot slik skade.

En annen utfordring i skolen er at noen elever ødelegger eller forstyrrer undervisningen på en måte som fører til en uholdbar undervisningssituasjon for de andre elevene. Dette er ødeleggende for de andre elevenes læring og læringsmiljø.

Departementet mener det er viktig å beskytte elevenes læringsmiljø og rett utdanning.

Skolens ansatte kan benytte tiltak som følger av ordensreglementet, når elever bryter regler, jf. opplæringslova § 9 A-10 (se tilsvarende ny opplæringslov § 10-7). Blant annet har ansatte anledning til å benytte virkemidler som tilsnakk og bortvisning. Skolens ansatte har også en handleplikt dersom noen krenker en elev, jf. opplæringslova § 9 A-4 (se tilsvarende ny opplæringslov § 12-4). Bestemmelsene åpner ikke for tiltak som innebærer bruk av fysisk inngripen. Spørsmålet er om disse virkemidlene er tilstrekkelige for å avverge at elever utøver psykiske krenkelser og eller ødelegger undervisningen for andre elever.

I høringen av forslag til regler om fysisk inngripen som ble sendt ut 31. mai 2023, som ligger til grunn for Prop. 62 L (2023-2024) og de nylig vedtatte lovendringene i opplæringsloven og privatskoleloven om fysisk inngripen, ble det ikke foreslått å innføre regler om å gripe inn fysisk for å avverge at en elev utsetter noen for psykiske krenkelser. Likevel kom det noen innspill om at det bør åpnes for fysisk makt for å avverge psykiske krenkelser mellom elever. De som ønsker slike regler, peker på at psykiske krenkelser kan gi elevene livslange traumer og føre til skolevegring. Enkelte har vist til at situasjoner hvor elever påfører en annen elev en psykisk belastning, f.eks. der en elev mobber en annen, kan reise spørsmål om retten til utdanning og retten til personlig integritet for den som utsettes for psykiske krenkelser. Det ble også vist til at lærerens adgang til å gripe inn ved psykiske krenkelser mellom elever bør reguleres, da det oppstår situasjoner mellom elever hvor forstandige lærere vil gripe inn, men hvor nåværende regler er utydelige.

I høringen ble det heller ikke foreslått å innføre regler om å gripe inn fysisk for å avverge at en eleven ødelegger eller vesentlig forstyrrer undervisningen for andre elever. Likevel påpekte flere høringsinstanser at lærere må få tilstrekkelige verktøy til å kunne gjennomføre undervisning og korrigere undervisningsforstyrrelser, men et flertall av de som uttalte seg om spørsmålet var imot at det bør åpnes for å bruke fysisk makt i slike situasjoner. De som var mot begrunnet dette i at en adgang til å gripe inn fysisk overfor elever som forstyrrer undervisningen vil kunne øke bruken av fysisk makt i skolen. De som uttalte seg for slike regler uttalte at undervisningsforstyrrelser må tas på alvor, og at dersom man skal sikre elever et trygt og godt læringsmiljø må det være mulig å fysisk flytte elever som ødelegger undervisningen og som etter oppfordring ikke frivillig forlater klasserommet. Flere påpekte at mange ansatte opplever en maktesløshet overfor elever som ødelegger undervisningen. Mange etterlyste en klargjøring av hva ansatte i skolen kan gjøre av fysiske handlinger i situasjoner der læreren ønsker å korrigere undervisningsforstyrrelser.

Departementet mener at forstyrrelser av undervisningen i utgangspunktet må håndteres med en faglig-pedagogisk tilnærming. Skolene må ha en profesjonell og faglig tilnærming til krevende situasjoner. God klasseledelse er det viktigste for å opprettholde ro og orden i undervisningssituasjonen. Her er blant annet lærerens kompetanse til å utvikle strukturer, rutiner og en kultur for læring i klassen viktig. Det er godt dokumentert at lærerens arbeid som leder av en klasse er den enkeltfaktoren som har størst betydning for læringsmiljøet. I tillegg er tilstrekkelig antall ansatte med rett kompetanse viktig for å skape gode klassemiljø. Dette legger til rette for trygge og gode skolemiljøer og gode relasjoner mellom elevene og mellom elever og lærere. Det skal være plass til alle elever i skolen. Hvis en elev stadig forstyrrer, er den faglige tilnærmingen å lete etter årsakene. Aktuelle tiltak kan være å endre opplæringen, for eksempel å endre gruppeorganiseringen, tilby individuelt tilrettelagt opplæring eller sette i verk tiltak for å bedre skolemiljøet. Dette er vurderinger som lærere, skoleledere og andre faglærte skal gjøre ut fra kjennskapet til enkelteleven og gruppen, og kunnskap om gruppedynamikk, barns utvikling mv.

Departementet mener at bruk av fysisk inngripen er et inngripende verktøy som i utgangspunktet bør unngås. Regelverk på dette området må ivareta flere hensyn og prinsipper, deriblant barnets beste. Dette må vurderes for alle berørte barn, også barnet inngrepet retter seg mot. Både mobbing og undervisningsforstyrrelser bør i utgangspunktet håndteres med en faglig-pedagogisk tilnærming. Skolene må ha en profesjonell og faglig tilnærming til krevende situasjoner. Relasjonen mellom elev og lærer er viktig for god læring, og vil være del av grunnlaget for vurderingene lærere og andre ansatte gjør i disse situasjonene.

På den andre siden er det mulig at fysisk inngripen i enkelte fastlåste situasjoner vil være eneste løsning som en siste utvei for å stanse situasjonen. I slike situasjoner kan fysisk inngripen være et nødvendig supplement til en god faglig pedagogisk tilnærming. Med andre ord kan det ikke legges til grunn at det alltid vil være et motsetningsforhold mellom god pedagogisk praksis og fysisk inngripen. Departementet legger til grunn at å fjerne en elev fra situasjonen i gitte tilfeller og brukt på en skjønnssom måte, kan forhindre at enkelte situasjoner eskalerer der andre tiltak som for eksempel tilsnakk ikke har ført frem. Departementet mener også at dette, på strenge vilkår etter en helhetsvurdering kan være til barnas beste.

Ansatte i skolen befinner seg i en særegen situasjon som stiller høye krav til å oppfylle barns rett til opplæring og beskytte elever mot alle former for vold. Barn har plikt til grunnskoleopplæring og en rett til videregående opplæring. Dersom en elev krenker en annen psykisk, vil dette kunne gi skadevirkninger hos den som blir utsatt for dette, både og kort og lang sikt. Dersom en elev vesentlig forstyrrer undervisningen, vil dette gå utover opplæringen til de andre elevene, særlig dersom dette er gjentakende. Departementet mener det er behov for å styrke de ansatte i skolen sin verktøykasse med en avgrenset hjemmel til å gripe inn fysisk i de nevnte situasjonene.

Departementet legger til grunn at fysisk inngripen i de nevnte situasjoner foregår i dag. Ved å utforme tydelige regler om bruk av fysisk makt, vil det kunne styrke rettsikkerheten til barna som det gripes fysisk inn overfor. Det er bedre for barna med lovregler med

tydelige krav til forholdsmessighet, nødvendighet, forebygging og dokumentasjon enn at slik maktbruk foregår uhjemlet. Dette vil kunne styrke både elevers og læreres trivsel og rettssikkerhet. Videre vil det sikre at maktbruken er forholdsmessig og kun brukes når andre tiltak ikke er tilstrekkelige, gitt at reglene utformes slik at de på en balansert måte tar hensyn til hva som er til det beste for alle de involverte barna.

Departementet viser også til at andre nordiske land har regelverk som åpner for bruk av fysisk makt for å avverge psykiske krenkelser og ødeleggelse av undervisningen, se omtale under punkt 4.

Departementet foreslår å innføre lovregler om ansattes adgang til bruk av fysiske inngrep dersom det er nødvendig for å avverge at en elev enten (1) vesentlig forstyrrer undervisningen for andre elever, eller (2) utsetter en person for psykiske krenkelser.

Departementet vil understreke at det vil være snever adgang med strenge vilkår som må oppfylles for at fysisk inngripen skal være tillatt. Se nærmere om den rettslige innrammingen i punkt 6.2 til 6.6.

6.2 Vilkår for fysisk inngripen

6.2.1 Vilkårene i opplæringsloven § 13-4 vil gjelde tilsvarende

Departementet viser til den nylig vedtatte bestemmelsen i opplæringsloven (2023) § 13-4 om adgangen til å gripe inn fysisk for å avverge fysiske krenkelser av personer eller skade på eiendom. Forslagene i dette høringsnotatet vil innebære at reglene i § 13-4 om adgang til å gripe inn fysisk blir justert slik at det åpnes for fysisk inngripen i to nye situasjoner. De vilkårene og skranker for bruk av fysisk makt som følger av § 13-4 vil også gjelde for disse to nye situasjonene.

§ 13-4 gjelder etter sin ordlyd for ansatte i skolen (både grunnskolen og videregående skole), leksehjelpen og skolefritidsordningen. Forslaget vil derfor gjelde både i undervisningssituasjonen, i friminutt, spisetid, leksehjelpen og SFO-tiden. Det følger av Prop. 62 L (2023–2024) at § 13-4 ikke gjelder for lærebedrifter eller voksenopplæringen. Dette vil gjelde tilsvarende for forslagene i dette høringsnotatet.

Når det gjelder forslaget om adgang til å gripe inn dersom en elev vesentlig forstyrrer opplæringen til andre elever, medfører dette vilkåret en naturlig avgrensning i virkeområdet for regelen ved at det må foreligge en undervisningssituasjon. Dette innebærer at det ikke kan gripes inn fysisk mot forstyrrelser som ikke gjelder undervisningen, for eksempel bråk i friminutt, spisetid, leksehjelp og SFO-tiden. At det må gå utover opplæringen til andre elever innebærer også at det ikke kan gripes inn fysisk etter dette vilkåret dersom en elev får opplæring alene.

Det følger av Prop. 62 L at § 13-4 ikke gjelder for lærebedrifter eller voksenopplæringen. Dette vil gjelde tilsvarende for forslagene i dette høringsnotatet. Det samme gjelder

plikten til å forebygge fysiske inngrep i § 13-3 og plikten til å melde fra om og dokumentere fysiske inngrep i § 13-5.

6.2.2 Vilkåret om at andre tiltak ikke er tilstrekkelige

Et felles inngangsvilkår for all type fysisk inngripen vil være at andre tiltak ikke er tilstrekkelige til å avverge situasjonen, jf. § 13-4 første ledd første punktum. Det kommer klart frem av lovteksten at fysisk inngripen *ikke* kan brukes dersom andre tiltak kan løse situasjonen. Inngangsvilkåret innebærer at andre tiltak enten må være forsøkt eller i alle fall vurdert, før man griper inn. Andre tiltak kan for eksempel være å snakke med eleven for å roe ned situasjonen. Departementet mener at det må være en høy terskel for å gripe inn og andre tiltak må være vurdert og ev. forsøkt, før man griper inn fysisk. Et eksempel på en alternativ måte å løse en situasjon på kan være en irettesettelse eller å gi eleven beskjed om å gå bort fra situasjonen.

Utgangspunktet må alltid være at den som skaper uro i klassen eller utsetter en elev for psykiske krenkelser, er den som skal endre adferd. Det innebærer at de ansatte må forsøke å få vedkommende til å slutte med krenkelsen. Man kan ikke legge til grunn at det er en god løsning å be den som blir utsatt for en psykisk krenkelse å fjerne seg fra situasjonen, selv om dette skulle være mulig. Dersom den som utøver den psykiske krenkelsen nekter å slutte med det, må det gjøres en konkret vurdering av hvordan situasjonen skal håndteres. Departementet understreker at det er viktig å ivareta elevens opplevelse av at skolen er et trygt sted. Det bør være unntaket at man ber en elev som utsettes for psykiske krenkelser om å være den som må tilpasse seg for at situasjonen skal opphøre. I enkelte tilfeller vil det uansett ikke være mulig eller hensiktsmessig å fjerne seg fra situasjonen, for eksempel der den som krenker følger etter en annen elev eller der krenkelsen skjer i klasserommet mens undervisningen pågår.

Ved forstyrrelser på undervisningen, tilsier vilkåret om at andre tiltak ikke kan være tilstrekkelige at fysisk inngripen ikke kan være første tiltak. Mer nærliggende tiltak for å få slutt på en forstyrrelse må være forsøkt først. Dette kan eksempelvis være tiltak som å forsøke å snakke med eleven for å roe ned situasjonen, eller å be eleven forlate klasserommet frivillig. Dersom læreren kan be eleven frivillig forlate klasserommet, må dette som hovedregel være forsøkt før eleven eksempelvis tas fysisk ut av klasserommet. Dette må også ses i sammenheng med reglene om bortvisning, jf. opplæringslova (2023) § 13-1. Det vil ikke være tillatt å bruke fysiske inngrep for å effektivisere bortvisningsvedtak der vilkårene for fysisk inngripen ikke er oppfylt.

Hvorvidt andre tiltak ikke er tilstrekkelige, bør etter departementets syn være en konkret og skjønnsmessig vurdering som den ansatte må gjøre. Her vil den ansatte ha et slingeringsmonn i sine vurderinger, jf. Prop. 62 L (2023–2024) punkt 4.5.1.3.

6.2.3 Fysisk makt for å overvinne motstand hos eleven

Opplæringsloven § 13-4 åpner for adgang til å «gripe inn fysisk». Det vil si at «den ansatte bruker fysisk makt for å overvinne motstand hos eleven», jf. merknaden til § 13-4 første ledd i Prop. 62 L (2023–2024). Det betyr at det ikke åpnes for andre tvangsmidler

som isolasjon eller mekaniske tvangsmidler, ransaking, beslaglegging eller annen psykisk eller fysisk tvang eller makt for å straffe eleven. Slik ordlyden er formulert, fremgår det klart at det ikke vil være tillatt å gripe inn fysisk for å straffe elever, eller å fortsette å gripe inn fysisk etter at skaden er avverget, fordi dette vil gå utover de formålene det kan gripes inn mot.

Hva slags inngrep som kan benyttes må vurderes ut fra vilkårene om nødvendighet og forholdsmessighet, jf. punkt 6.2.4.

6.2.4 Avgrensning av hva som skal regnes som fysisk inngrep

Handlinger som er allment akseptert i samhandlingen mellom voksne og barn som de har omsorg for skal ikke regnes som fysiske inngrep, jf. § 13-4 tredje ledd, og omtalen i Prop 62 L (2023–2024). Av omtalen i Prop 62 L fremgår at:

Å påvirke en elev gjennom minimal bruk av fysisk makt, for eksempel å lede eleven ved hånden ut av rommet, vil ikke være et fysisk inngrep som faller inn under lovforslaget. Dersom læreren derimot bruker mer enn minimal fysisk makt fordi eleven motsetter seg, for eksempel i form av et fastere grep i armen eller skulderen, vil det i utgangspunktet være et fysisk inngrep som faller inn under lovforslaget.

Departementet mener at regelen i opplæringslova og privatskolelova i likhet med høringsforslaget ikke bør omfatte handlinger som skolen utøver som en del av sitt oppdrager- og omsorgsansvar, slik som vanlig omsorg og grensesetting. At det er adgang til denne formen for påvirkning, følger av det alminnelige oppdrageransvaret foreldrene har, jf. barneloven § 30. Skolen eller andre som ivaretar omsorgen når foreldrene ikke er til stede, kan til en viss grad bruke en del tilsvarende verbale og fysiske virkemidler. Slike allment aksepterte handlinger trenger ikke grunnlag i lov. Skolens ansatte må være mer tilbakeholdne og varsomme enn det foreldrene trenger å være. Departementet mener at det er naturlig å vurdere handlingsrommet ulikt for foreldre og ansatte i skolen. Dette skyldes at skolen ikke overtar omsorgen for eleven mer enn en begrenset del av dagen og at foreldrene er de primære omsorgspersonene for eleven. Dette tilsier at handlingsrommet er noe mindre for ansatte. I tillegg beror grensene for bruk av fysisk inngripen også på individuelle grenser. Den som kjenner et barn godt, kan lettere se hvilke tiltak som ikke er for inngripende og er i bedre posisjon til å reparere eventuell skade som tiltaket påfører relasjonen. Grensene er også avhengig av relasjonen mellom barnet og den voksne.

I en vurdering av hva en ansatt kan gjøre i henhold til omsorgs- og oppdrageransvaret, vil elevens alder være et sentralt moment. Fysiske handlinger som er vanlige mot små barn, vil på et tidspunkt være uvanlige ut fra alderen på barnet. Det gjelder for eksempel å løfte et barn. Andre momenter i vurderingen av om handlingen er tillatt, vil være hvilken type fysisk handling det dreier seg om, om handlingen er sett på som faglig akseptabel i oppdragelse av barn, hvilken styrke handlingen har, hvor ofte ansatte gjennomfører handlingen, og relasjonen mellom den konkrete ansatte og barnet.

Skolens ivaretagelse av omsorgsansvaret overfor yngre elever kan for eksempel innebære at en å ta tak i en elev for å hindre at eleven løper ut i trafikken, ut i vannet eller et annet sted der eleven kan komme til skade. For yngre elever kan også det å ta en gjenstand fra eleven for å forhindre at den blir ødelagt, være en del av omsorgsansvaret som ligger til skolen. I noen situasjoner med de yngste elevene kan det være akseptert at skolens ansatte leier en elev i hånda eller armen selv om eleven ikke vil, uten at det trenger et lovgrunnlag.

Departementet vil understreke at all form for fysisk inngripen overfor barn som har karakter av avstraffelse, er straffbart.

6.2.5 Vilkårene om nødvendighet og forholdsmessighet

Departementet understreker at fysiske inngrep ikke kan gå lenger enn nødvendig og at det må stå i rimelig forhold til de interesser som skal ivaretas, jf. opplæringsloven § 13-4 andre ledd. Dette vil gjelde for alle fysiske inngrep i skolen, også forslagene i dette høringsnotatet.

I en vurdering av hva som utgjør et forholdsmessig fysisk inngrep, vil elevens alder og modenhet være et sentralt moment. Aktuelle tiltak kan for eksempel være å holde eleven fast for å avverge at hen utagerer. Departementet legger til grunn at man skal velge type inngrep basert på hva som er minst mulig inngripende, og på hva som er til elevens beste i den konkrete situasjonen.

Hva som er forholdsmessig, må videre ses i forhold til hvilke verdier som skal beskyttes. Når det gjelder retten til utdanning og et godt læringsmiljø, legger departementet til grunn at det skal nok så mye til av forstyrrelser før man kan regne retten til utdanning for skadelidende, noe som innebærer at det må tas i betraktning hvor lenge forstyrrelsene har pågått og i hvilken grad de er gjentakende. Hvilke handlingsalternativer læreren har overfor eleven som forstyrrer undervisningen og hva som beskyttes ved en eventuell inngripen, vil også gi føringer for hvilken inngripen som kan gjøres i det konkrete tilfelle.

Et spørsmål er om det vil være adgang til å fysisk flytte en elev som motsetter seg det, ut av klasserommet eller bort fra gruppen i friminuttet hvis vilkårene for bruk av fysiske inngrep er oppfylt. Dette kan være en forholdsmessig og nødvendig måte å gripe inn på i noen tilfeller, men samtidig må ikke det å ta eleven ut av klassen bli en løsning skolen benytter uten at skolen tilrettelegger godt nok for at eleven skal kunne være sammen med klassen. Skjer det gjentatte ganger med samme elev, må skolen arbeide aktivt med å forebygge disse situasjonene og finne alternative løsninger. Departementet viser i den sammenheng til plikten til å forebygge situasjoner som innebærer fysiske inngripen, jf. opplæringsloven § 13-3.

Departementet legger til grunn at en voksen normalt må følge opp og ivareta eleven dersom eleven tas ut av elevfellesskapet. Eleven kan uansett ikke holdes borte fra klassen med tvang lengre enn det som er nødvendig og forholdsmessig ut fra de hensyn som hjemlet det fysiske inngrepet i utgangspunktet.

Dersom flere ulike former for inngripen kan benyttes for å avverge situasjonen, skal man alltid velge den formen som er minst inngripende overfor eleven.

Eksempler på handlinger som etter omstendighetene kan være nødvendige og forholdsmessige, er å fysisk ta en mobiltelefon fra en elev som filmer en annen elev på en måte eller i en situasjon som vil innebære en krenkelse. Ved andre former for psykiske krenkelser kan det for være aktuelt å føre en elev til en annen del av klasserommet for å få avsluttet en situasjon som oppleves som truende for andre. Ved undervisningsforstyrrelser kan et aktuelt tiltak være å frata eleven en gjenstand som brukes til å lage bråk, eller å

holde hendene til en elev for å få stoppet øredøvende lyd, eller holder en elev fast en kort stund for å få kontakt og få i gang en samtale med eleven.

6.3 Forebygging, dokumentasjon og meldeplikt

De nylig vedtatte lovendringene i opplæringsloven og privatskoleloven som ble foreslått i Prop. 62 L (2023–2024) inneholder regler om forebygging, dokumentasjon og meldeplikt ved fysisk inngripen. Disse reglene vil gjelde for alle former for fysisk inngripen i skolen og dermed også for forslagene i dette høringsnotatet.

Kommunen og fylkeskommunen skal sørge for at skolen, leksehjelpa og skolefritidsordninga driver et kontinuerlig og systematisk arbeid for at det ikke skal oppstå situasjonar der tilsette må gripe inn fysisk mot elevar, se opplæringsloven § 13-3 og tilsvarende bestemmelse i privatskoleloven § 3-10 a. Skolen skal dokumentere hvert fysiske inngrep med en kort beskrivelse av hendelsen, inngrepet som ble gjort og elevens syn på saken, se § 13-5 andre ledd, samt tilsvarende privatskolelova § 3-10 c andre ledd. En ansatt som har grepet inn fysisk etter § 13-4, skal melde fra om det til rektor. Rektor skal melde fra til elevens foreldre. Dersom det er grepet inn fysisk mot den samme eleven flere ganger eller inngrepet er særlig alvorlig, skal rektor melde fra til kommunen eller fylkeskommunen, se § 13-5 første ledd samt privatskoleloven § 3-10 c første ledd.

6.4 Adgangen til å gripe inn for å avverge psykiske krenkelser

Departementet foreslår å inkludere psykiske krenkelser i § 13-4 første ledd bokstav a, slik at denne bestemmelsen ikke bare omfatter fysiske krenkelser, men også psykiske krenkelser. Departementet foreslår at dette gjøres ved å stryke ordet «fysisk» i § 13-4 slik at kriteriet for å kunne gripe inn fysisk etter bokstav a blir at «eleven krenkjer ein person», noe som da favner både fysisk og psykiske krenkelser. Alternativt kan det inntas en ny bokstav i bestemmelsen som gir en egen hjemmel til å gripe inn fysisk dersom eleven utsetter noen for psykiske krenkelser. Departementet ber om høringsinstansenes syn på dette.

Hva som utgjør en krenkelse av en elev må avgjøres etter skolemiljøreglenes krenkelsesbegrep, jf. opplæringsloven § 12-3. Begrepet omfatter for eksempel mobbing, trusler og trakassering. Begrepet omfatter blant annet *verbale* krenkelser, som nedsettende kommentarer, beskyldninger eller ukvemsord. Begrepet omfatter også *ikke-verbale* psykiske krenkelser som for eksempel filming og kroppsspråk. Eksempelvis vil bestemmelsen kunne hjemle fysisk inngripen for å stoppe en pågående eller overhengende krenkelse av en elev ved å fysisk ta en mobiltelefon fra en elev som filmer en annen elev på en måte eller i en situasjon som vil innebære en krenkelse. Dette vil for eksempel være tilfelle dersom den som blir filmet blir mobbet, banket opp eller befinner seg i dusjen.

Departementet vil understreke at ikke alle negative verbale utsagn innebærer psykiske krenkelser. Det vil være en nedre grense for hva som vil utgjøre en krenkelse, jf. Prop 57 L (2022-2023) s. 611:

Det er likevel ikkje slik at alle kritiske ytringar eller usemjer mellom elevane er meint å omfattast. Det er ein del av samfunnsmandatet til skolen å lære elevar å tenkje kritisk og kunne akseptere og respektere ulike meiningar og overtydingar. Elevar kan oppleve usemje med lærarar eller andre elevar utan at dette automatisk blir rekna som krenkjande oppførsel. Dette betyr at eit kontroversielt standpunkt ikkje utan vidare skal reknast som ei krenking, sjølv om utsegna kan oppfattast fornærmande eller provoserande for enkelte elevar.

Klasseromma skal vere trygge stader for å lufte og diskutere kontroversielle synspunkt, men også å ombestemme seg og endre meining. Elevane skal tole usemje, både frå andre elevar og frå dei som arbeider på skolen. Lærarar har stor fridom til å omtale kontroversielle, vanskelege og kompliserte synspunkt, utan at dette vil reknast som ei krenking. Fagleg usemje mellom ein lærar og ein elev eller usemje om korleis ein lærar har vurdert ein elevprestasjon, vil heller ikkje reknast som ei krenking. Vidare kan ein elev oppleve irettesetting av ein lærar utan at dette blir rekna som ei krenking.

Krenkingsomgrepet er objektivt på den måten at kva som er krenkjande oppførsel, kjem an på ei konkret heilskapleg vurdering, ikkje berre opplevinga til den enkelte eleven.

Handlinga eller ytringa må tolkast i lys av kontekst og intensjonen avsendaren har. Det finst subtile former for mobbing eller andre former for krenkjande oppførsel der handlinga isolert sett ikkje vil utgjere ei krenking, men der konteksten eller intensjonen til avsendaren gjer at det likevel vil vere naturleg å forstå handlinga som ei krenking. Det kan vere snakk om kommentarar, «blikking» eller andre former for kommunikasjon, til dømes for å markere at mottakaren ikkje høyrer til, eller at personen står utanfor eit fellesskap.

Forslaget omfatter psykiske krenkelser mot en «person», noe som innebærer at både elever og ansatte vil omfattes. Departementet mener imidlertid at det bør være en høyere terskel for å gripe inn ved psykiske krenkelser overfor ansatte enn medelever. Selv om skolemiljøreglene ikke gjelder for ansatte, vil det likevel være naturleg å ta utgangspunkt i den helhetsvurderingen som skal gjøres etter skolemiljøreglene av om et handling eller et utsagn utgjør en krenkelse. Det må i denne vurderingen tas hensyn til at ansatte er voksne personer og ikke elever.

Etter departementets syn vil formuleringen både hva gjelder voksne og elever dekke tilfeller som omfattes av straffeloven §§ 263 til 267b. Dette er bestemmelser om blant annet trusler, krenkelser av privatlivets fred, hensynsløs atferd, og deling av krenkende bilder. Det er imidlertid ikke en betingelse for fysisk inngripen at den psykiske krenkelsen må være straffbar etter straffeloven.

6.5 Kriteriet for å gripe inn for å avverge at en elev ødelegger eller vesentlig forstyrrer opplæringen

Etter departementets vurdering bør fysisk inngripen kunne brukes for å forhindre at en elev ødelegger eller vesentlig forstyrrer opplæringen til andre elever. Kriteriet for å gripe inn bør være at en elev *«vesentleg forstyrrer opplæringa til andre elever»*.

Departementet mener at det bør være en vesentlighetsterskel som skiller mellom mindre forstyrrelser av opplæringen for andre elever og mer alvorlige forstyrrelser. Ikke alle forstyrrelser bør gi grunnlag for fysisk inngripen. En slik vesentlighetsterskel vil begrense ansattes mulighet til å gripe inn fysisk mot mindre forstyrrelser. Departementet ser at en slik terskel vil måtte bero på en konkret skjønnsmessig vurdering, og at det kan være

krevende å gjøre slike vurderinger. Departementet har vurdert om vilkåret i stedet burde være at en elev forstyrrer opplæringen, ettersom ikke-vesentlige forstyrrelser uansett i praksis vil falle utenfor på grunn av forholdsmessighetskravet. Departementet mener likevel at adgangen til å gripe inn ved ordensforstyrrelser skal og må være snever og at dette best signaliseres ved en vesentlighetsterskel.

Terskelen innebærer at forstyrrelsen må lede til at de planlagte opplæringsaktivitetene ikke kan gjennomføres. Relevante momenter er blant annet omfanget av forstyrrelsen og hvor lenge forstyrrelsen har pågått. Eksempelvis vil dette kunne omfatte tilfeller hvor en elev stenger for inngangen til klasserom/grupperom og nekter å flytte seg etter gjentatt tilsnakk. Andre eksempler kan være hvor en elev skrur av og på lyset gjentatte ganger, skriker uavbrutt eller på annen måte forstyrrer med høy lyd og nekter å avslutte forstyrrelsen.

Forstyrrelsen må gå utover *andre* elevers opplæring. Forstyrrelser som først og fremst går utover egen opplæring vil i utgangspunktet falle utenfor. Eksempler som faller utenfor, er at en elev ikke deltar i opplæringen eller gjør oppgaven som de skal o.l. ved ikke å innrette seg etter beskjeder. Dette går først og fremst utover elevens egen opplæring, selv om det kan virke forstyrrende også for andre elever og kunne skape frustrasjon for læreren.

Det fysiske inngrepet må ha som formål å *avverge* at en elev vesentlig forstyrrer eller ødelegger undervisningen. Det forutsettes at forstyrrelsen må være påbegynt, og det vil derfor ikke være forholdsmessig å gripe inn før forstyrrelsen har startet. Det vil være lite rom for å gripe inn fysisk på forhånd for å avverge at en situasjonen eskalerer i disse tilfellene. Ved en undervisningsforstyrrelse vil fysisk inngripen primært handle om å avverge at forstyrrelsen fortsetter.

6.6 Forholdet til skolemiljøreglene

6.6.1 Utgangspunkt

Opplæringsloven kapittel 9A inneholder regler om skolemiljøet. Skolemiljøreglene er i all hovedsak videreført i kapittel 12 i ny opplæringslov. I det følgende vises det til reglene i ny opplæringslov, som trer i kraft 1. august 2024.

Alle har rett til et trygt og godt skolemiljø, jf. opplæringslova (2023) § 12-3. Skolen skal ikke godta krenkende oppførsel, jf. § 12-3. Elevenes vern mot krenkelser er videre regulert i §§ 12-4 og 12-5. Alle som arbeider på skolen skal «om mogleg gripe inn dersom nokon krenkjer ein elev», jf. § 12-4 første ledd. Dersom en som arbeider på skolen får mistanke om eller kjennskap til at en annen som arbeider på skolen krenker ein elev, skal vedkommende straks melde fra til rektor (som skal melde fra til skoleeier, med mindre meldingen er åpenbart grunnløs), jf. § 12-5.

6.6.2 Fysiske inngrep i tråd med loven er ikke krenkelser etter skolemiljøreglene

Departementet legger til grunn at fysiske inngrep som er gjort i tråd med vilkårene i § 13-4, ikke vil utgjøre en krenkelse av eleven etter skolemiljøreglene. Likevel, og av ulike grunner, kan eleven oppleve at det psykososiale miljøet ikke er trygt og godt. I så fall utløses den alminnelige aktivitetsplikten for skolemiljø etter § 12-4.

6.6.3 Forholdet til plikten til å gripe inn mot krenkelser

Alle som arbeider i skolen har en plikt til å gripe inn mot krenkelser, jf. opplæringsloven § 12-4. Plikten til å gripe inn er knyttet til oppførsel som den ansatte selv er vitne til, og som fortsatt pågår. Ofte vil det handle om omgående å stanse negativ oppførsel, for eksempel ved å bryte opp en slåsskamp eller stanse annen fysisk krenkelse, stanse en utfrysings situasjon eller stanse og irettesette elever som krenker andre elever verbalt. jf. forarbeidene til den nye opplæringslova (Prop.57 L (2022–2023) s. 613). Plikten til å gripe inn gir ikke en selvstendig hjemmel til å gripe inn fysisk overfor elevene. Plikten er begrenset til tiltak som er lovlige å gjennomføre, enten etter oppdrager- og omsorgsansvaret eller etter reglene om nødverge og nødrett, eller etter opplæringsloven § 13-4, som gir en selvstendig hjemmel for å gripe inn fysisk. Denne hjemmelen overlapper i stor grad med reglene om nødverge og nødrett.

Forholdet mellom forslagene i dette høringsnotatet og nødverge/nødrett er omtalt i punkt 6.9.1.

Grensen for plikten til å gripe inn går ved at den ansatte ikke skal stå i fare for å skade seg selv eller krenke elever for å få stanset situasjonen, jf. Prop.57 L (2022–2023) punkt 33.6.4.1.3. Plikten til å gripe inn etter skolemiljøreglene kan derfor etter omstendighetene tilsi at den ansatte må gripe inn fysisk, men bare så lenge det kan gjøres uten å utsette seg selv for skade.

Forslagene i dette høringsnotatet innebærer en utvidelse av i hvilke tilfeller ansatte har *mulighet* til å bruke fysisk makt. Denne utvidelsen pålegger *ikke* ansatte nye plikter til å gripe inn etter § 12-4.

Forslaget innebærer at ansatte får et nytt verktøy å bruke for å avverge ikke-fysiske krenkelser. Dette vil kunne ha betydning for hvordan en ansatt kan oppfylle plikten til å gripe inn mot krenkelser etter § 12-4. Skolens ansatte har et stort rom for skjønn når det gjelder hvordan plikten til å gripe inn bør utføres. Grensen for plikten til å gripe inn skal fortsatt være at den ansatte ikke skal stå i fare for å skade seg selv eller krenke elever for å få stanse situasjonen. Plikten begrenser seg til inngrep som er mulige for den som arbeider på skolen å gjennomføre, av hensyn til både elevene og hen selv. Det er viktig at de som arbeider på skolen, i tillegg til å kjenne til plikten til å gripe inn, også har kunnskap om hva som er lov, og om hvordan slik inngripen bør gjøres. Det er kommunene og fylkeskommunene sin plikt å sørge for at skolen har rett og nødvendig kompetanse for å kunne oppfylle pliktene og rettene etter loven, jf. § 17-1.

6.7 Barnets beste

Det følger av barnekonvensjonen artikkel 3 nr. 1 at:

Ved alle handlinger som berører barn, enten de foretas av offentlige eller private velferdsorganisasjoner, domstoler, administrative myndigheter eller lovgivende organer, skal barnets beste være et grunnleggende hensyn.

Departementet foreslår å utvide adgangen til å gripe inn fysisk mot elever for å (1) beskytte elevene mot skadelig mobbing og andre psykiske krenkelser i skolen, jf. forslaget om å gripe inn for å avverge psykiske krenkelser som mobbing, og (2) å beskytte elevenes læringsmiljø og rett til utdanning, jf. forslaget om å gripe inn for å avverge at en elev ødelegger eller vesentlig forstyrrer opplæringen. Regelverket på dette området må ivareta flere hensyn og prinsipper, deriblant barnets beste. Dette må vurderes for alle berørte barn, også barnet inngrepet retter seg mot.

I situasjoner der en elev krenker en annen eller forstyrrer undervisningen må læreren forsøke å stanse forstyrrelsen gjennom tilsnakk eller ev. bortvisning. Om bortvisning fra undervisningen er et aktuelt tiltak, vil bero på om bortvisning er fastsatt som en reaksjon i skolereglene og de begrensningene som følger av opplæringsloven § 13-1. I dag er det imidlertid lite en ansatt kan gjøre dersom en elev ikke innretter seg etter beskjed om å slutte med en aktivitet eller å gå bort fra en situasjon. Det er i dag ikke anledning til med fysisk makt å føre en elev ut av klasserommet eller med fysisk makt ta bort en elev som krenker en annen verbalt. Dette kan skape en vanskelig og fastlåst situasjon for ansatte der de opplever at de ikke har tilstrekkelig med verktøy til å stanse pågående psykiske krenkelser eller forstyrrelse av undervisningen. Det er mulig at fysisk inngrep i enkelte fastlåste situasjoner vil være eneste løsning for avverge situasjonen.

På den andre siden må disse hensynene veies opp mot hensynet til de barna som det gripes fysisk inn overfor. Der en ansatt ser seg nødt til å gripe inn fysisk, vil dette innebære et inngrep i elevens personlige integritet. Dette kan ha potensielle skadevirkninger. Hvordan et barn opplever å bli grepet inn mot, vil være subjektivt og variere individuelt fra elev til elev. Vi må kunne legge til grunn at opplevelsen varierer ut fra hvordan og hvor skånsomt det fysisk inngrepet skjer og hvordan den ansatte som griper inn for øvrig forholder seg til situasjonen og eleven, og i hvilken grad eleven ivaretas i etterkant av inngrepet. Faren for at elever, særlig sårbare elever, rammes av uforholdsmessig maktbruk som konsekvens av signalet den nye hjemmelen gir, er til stede. Departementet mener imidlertid at den faren er enda sterkere i dag, hvor fysisk inngripen skjer uten de tydelige vilkår og rammer som stilles opp i lovforslaget her. Både inngangsvilkåret om at andre tiltak ikke kan være tilstrekkelige og vilkårene om at inngrepet ikke kan gå lenger enn nødvendig og må være forholdsmessig vil bidra til å ramme inn de aktuelle situasjonene og gi de ansatte i skolen gode verktøy for å håndtere de aktuelle situasjonene og vurdere de ulike hensynene opp mot hverandre.

Skjer det gjentatte ganger at man griper fysisk inn overfor samme elev, må skolen uansett arbeide aktivt med å forebygge disse situasjonene og finne alternative løsninger.

Barnets beste har vært en rettesnor for utformingen av forslaget til regler. Det innebærer blant annet at det skal være en snever andgang med strenge vilkår som må oppfylles for at fysisk inngrepen skal være tillatt. Fysisk inngripen bør kun benyttes unntaksvis, og vil ikke kunne brukes dersom andre tiltak kan løse situasjonen. Dette innebærer blant annet at andre tiltak enten må være forsøkt eller i alle fall vurdert. Fysiske inngrep kan heller ikke gå lenger enn nødvendig og det må stå i rimelig forhold til de interessene som skal ivaretas. Departementet viser også til opplæringsloven § 13-3 om forebygging av situasjoner der ansatte må gripe inn fysisk mot elever, samt regler om dokumentasjon og meldeplikt ved fysisk inngripen i § 13-5. Disse reglene vil gjelde for alle former for fysisk inngripen i skolen og dermed også for forslagene i dette høringsnotatet. Se nærmere om den rettslige innrammingen i punkt 6.2 til 6.6.

Ved å utforme tydelige regler om bruk av fysisk makt, vil det også styrke rettsikkerheten til de barna som det i dag gripes fysisk inn overfor. Departementet legger til grunn at fysisk inngripen i situasjonene som høringsforslaget søker å regulere nærmere foregår i dag. Det er bedre for barna med lovregler med tydelige krav til forholdsmessighet, nødvendighet, forebygging og dokumentasjon enn at slik maktbruk foregår uhjemlet. Dette vil kunne styrke både elevers og læreres trivsel og rettssikkerhet. Videre vil det sikre at maktbruken er forholdsmessig og kun brukes når andre tiltak ikke er tilstrekkelige.

Tydelige regler og åpenhet om bruk av fysisk makt mot elever, vil bidra til at skolene arbeider systematisk med å bygge kompetanse hos, og gi veiledning til, ansatte. Slikt systematisk arbeid og kompetanseheving vil også øke rettssikkerheten til elevene. Tydelige regler kan også bidra til å redusere utrygghet og avmaktsfølelse hos ansatte, noe som også vil gagne elevene.

6.8 Forholdet til Norges folkerettslige forpliktelser

Departementet vurderer at forslagene er i tråd med Norges menneskerettslige forpliktelser, herunder forpliktelsene som følger av EMK, SP, Barnekonvensjonen, og CRPD.

Departementet vurderer at forslaget er i tråd med barnekonvensjonen. At barn skal beskyttes mot alle former for fysisk eller psykiske krenkelser følger av barnekonvensjonen artikkel 19. Dette gjelder også når barn blir ivaretatt av andre enn deres primære omsorgspersoner. Barnekonvensjonen setter ikke et forbud mot fysisk inngripen for å oppnå dette. Barnekomiteen uttaler at rollen som lærer eller forelder ofte krever fysiske inngrep for å beskytte barn. Departementet viser særlig til Barnekomiteens generelle kommentar nr. 8 (2006) om barnets rett til beskyttelse mot fysisk avstraffelse og andre grusomme eller nedverdiggende former for straff (bl.a. artikkel 19, artikkel 28 nr. 2 og artikkel 37), hvor komiteen uttaler følgende (departementets understrekninger):

«13. Det at komiteen forkaster enhver rettferdiggjøring av vold og ydmykelse som straffemetoder overfor barn, betyr ikke på noen måte at komiteen er avvisende til det positive begrepet disiplin. En sunn utvikling hos barna er avhengig av at foreldre og andre voksne kan gi dem nødvendig veiledning og støtte, i tråd med deres gradvise utvikling, for at de skal utvikle seg til ansvarsbevisste samfunnsborgere.

14. Komiteen erkjenner at det å være foreldre og ha omsorg for barn, og særlig spedbarn og små barn, ofte krever fysiske handlinger og inngrep for å beskytte dem. Dette er noe helt annet enn bevisst bruk av makt som straffereaksjon, i den hensikt å volde smerte, ubehag eller ydmykelse.

15. Komiteen erkjenner at det forekommer eksepsjonelle situasjoner der lærere og andre, f.eks. personell som arbeider med barn på institusjoner, eller med barn som er i konflikt med loven, kan bli konfrontert med farlig atferd som rettferdiggjør bruk av en rimelig grad av tvang for å få situasjonen under kontroll. Også her er det en klar forskjell mellom det å bruke makt for å beskytte et barn eller andre mennesker, og bruk av makt i den hensikt å straffe. Prinsippet om bare å bruke det nødvendige minimum av makt i det nødvendige minimum av tid skal alltid gjelde. Detaljert veiledning og opplæring er også nødvendig, både for å redusere behovet for bruk av tvang og sikre at de metoder som brukes er trygge og står i forhold til situasjonen, og for å sikre at ingen blir påført smerte med overlegg som en form for kontroll.»

Departementet mener samtidig at ansatte i skolen befinner seg i en særegen situasjon som stiller høye krav til bruk av virkemidler for å beskytte elevene. Det er ikke frivillig for barn å være på skolen. Barn har ikke fullt ut utviklet modenhet, impulskontroll og kjennskap til alminnelige sosiale spilleregler. Elevundersøkelsen viser at mobbetallene er på vei opp. Mobbing og annen psykiske krenkelser er et omfattende problem, og det foreligger et særskilt behov i skolen for å beskytte barn mot dette.

Det er også særegent for skolen at det foreligger en undervisningssituasjon. Det følger av Grunnloven § 109 første ledd at barn har rett til å motta grunnleggende opplæring, og at opplæringen skal ivareta den enkeltes evner og behov og fremme respekt for demokratiet, rettsstaten og menneskerettighetene. Barns rett til utdanning går også fram av blant annet Barnekonvensjonen artikkel 28 og 29 og FN-konvensjonen om økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter artikkel 13. Dersom en elev ødelegger undervisningen eller lager uro i gruppen, vil dette reise spørsmål om retten til utdanning for de andre elevene. Læreren har da mulighet til å benytte virkemidler som tilsnakk eller bortvisningsvedtak. Spørsmålet er om disse virkemidlene er tilstrekkelige dersom eleven likevel ikke slutter å forstyrre. I mange tilfeller vil departementet mene at slike situasjoner ikke vil kunne avverges på en annen måte enn ved å gripe inn fysisk.

Departementet vurderer også at forslaget også er i tråd med CRPD. Det fremkommer av CRPD artikkel 24 blant annet at: «mennesker med nedsatt funksjonsevne har rett til utdanning. Med sikte på å virkeliggjøre denne rettigheten uten diskriminering, og på basis av like muligheter, skal partene sikre et inkluderende utdanningssystem på alle nivåer, samt livslang læring». Departementets forslag skal bidra til å avverge psykiske krenkelser, og bidra til ro i opplæringen for å få økt læring og trivsel. Forslaget vil omfatte alle elever og anses ikke å være diskriminerende. Dette vil også kunne bidra til å avverge psykiske krenkelser mot elever med nedsatt funksjonsevne som har grunnlag i diskriminering.

Når det gjelder EMK, vurderer departementet at forslaget ivaretar formål som er akseptable i et demokratisk samfunn. Forslagene skal blant annet beskytte elevene mot psykiske skader og skolevegring, samt ivareta elevenes rett til utdanning og personlig integritet. Forslagene vurderes også å være forholdsmessig med hensyn til de interesser

forslaget har til hensikt å ivareta. Samlet vurderer departementet derfor at forslagene er forenlig med EMK.

Departementet viser igjen til at det vil være snever adgang med strenge vilkår som må oppfylles for at fysisk inngrepen skal være tillatt. Fysisk inngripen bør kun benyttes unntaksvis, og vil ikke kunne brukes dersom andre tiltak kan løse situasjonen,. Dette innebærer blant annet at andre tiltak enten må være forsøkt eller i alle fall vurdert. Fysiske inngrep kan heller ikke gå lenger enn nødvendig og det må stå i rimelig forhold til de interessene som skal ivaretas. Se nærmere om den rettslige innrammingen i punkt 6.2 til 6.6.

6.9 Forholdet til andre regler

6.9.1 Forholdet til straffeloven

Inngrep som er gjort i samsvar med dette lovforslaget, vil ikke være straffbare.

Når det gjelder forholdet til nødretts- og nødvergebestemmelsene, er utgangspunktet at departementets forslag vil innebære et noe bredere grunnlag for fysisk inngripen enn det som følger av disse bestemmelsene. Lovforslaget vil hjemle fysiske inngrep i tilfeller som ikke har hjemmel i straffeloven §§ 17 og 18. Det er for eksempel neppe hjemmel i straffeloven §§ 17 og 18 til å gripe inn for å avverge at en elev ødelegger undervisningen.

Departementet mener det ikke kan utelukkes at psykiske krenkelser kan ha et skadepotensiale som gjør det lovlig å gripe inn fysisk med hjemmel i nødverge. Det er imidlertid ikke nødvendig å gå nærmere inn på dette her, ettersom lovforslaget uansett innebærer en utvidelse av mulighetsrommet for å gripe inn sammenliknet med straffeloven §§ 17 og 18.

Opplæringsloven § 13-4 har elementer fra både nødrett- og nødvergebestemmelsene, men med enkelte avgrensninger og presiseringer. Når det gjelder vilkårene om nødvendighet og forholdsmessighet, tilsvarer departementets forslag nødvergevilkåret om at handlingen ikke må gå lenger enn nødvendig. Etter straffeloven §§ 17 og 18 er en *handling* som ellers vil være straffbar lovlig dersom vilkårene er oppfylt. Departementets forslag hjemler imidlertid ingen andre handlinger enn *fysiske inngrep*.

Ofte vil et ulovlig angrep være årsaken til at en ansatt må gripe inn mot en elev, men det *kreves* ikke at den psykiske volden innebærer et ulovlig angrep, slik det kreves etter straffeloven § 18.

6.9.2 Forholdet til helse- og omsorgstjenesteloven

Helse- og omsorgstjenesteloven kapittel 9 inneholder regler om tvang og makt som ledd i tjenester til personer med utviklingshemming. Bestemmelsene omfatter blant annet bruk av tvang og makt i barnebolig, avlastningstiltak og som ledd i personlig assistanse, blant annet praktisk bistand og støttekontakt. Tvang etter helse- og omsorgstjenesteloven kan bare utføres av de som er gitt myndighet i vedtaket. Der en elev mottar personlig assistanse etter helse- og omsorgstjenesteloven mens eleven er på skolen, er det kun den

personlige assistenten som kan gjennomføre tvang etter helse- og omsorgstjenesteloven, ikke for eksempel lærere eller andre ansatte ved skolen.

Departementet vil understreke at forslaget i høringsnotatet ikke endrer forholdet til helse- og omsorgstjenesteloven. Det er heller ikke slik at lovforslaget utvider eller endrer rammene for hvem som kan utføre tvangstiltak etter helse- og omsorgstjenesteloven.

6.9.3 Forholdet til barnevernsloven

Forslaget i høringsnotatet endrer ikke forholdet til barnevernsloven.

6.10 Departementets forslag

Departementet foreslår

- at det skal kunne gripes inn fysisk for å avverge at en elev utsetter noen for psykiske krenkelser, se forslaget til § 13-4 første ledd bokstav a
- at det skal kunne gripes inn fysisk for å avverge at en elev vesentlig forstyrrer opplæringa til andre elever, se forslaget til § 13-4 første ledd bokstav d
- tilsvarende forslag for privatskolelova, se forslaget til § 3-10 b første ledd bokstav a og d

7 Økonomiske og administrative konsekvenser

De fysiske inngrepene vil ikke i seg selv ha økonomiske eller administrative konsekvenser. De økonomiske og administrative konsekvensene knyttet til hva forslagene vil ha å si for forebyggings-, dokumentasjons- og meldeplikten, jf. opplæringsloven §§ 13-3 og 13-5, er vurdert i Prop. 62 L (2023-2024).

Høringsforslaget innebærer en utvidelse av hvilke situasjoner som skal forebygges, meldes fra og om og dokumenteres. Departementet legger imidlertid til grunn at utvidelsen av virkeområdet for disse bestemmelsene ikke vil ha vesentlige økonomiske eller administrative konsekvenser.

Departementet viser her til at god etterlevelse av de øvrige reglene som vil gjelde for fysiske inngrep, særlig forebyggingsplikten, og vilkårene for når fysiske inngrep kan utføres, legger opp til at det bør være få tilfeller av fysiske inngrep, og dermed også få inngrep som skal dokumenteres og meldes fra om.

Det er skoleeiers ansvar å sørge for tilstrekkelig kompetanse i virksomheten til å kunne følge kravene som står i loven. Skolen må også i dag sørge for kompetanse i personalet. Skoleeier avgjør selv hvordan de vil følge opp plikten, og hvilke prioriteringer som skal gjøres om hvem som skal få kompetanseutvikling i hva. Her vil ulike kommuner og skoler kunne ha ulike behov.

På bakgrunn av dette legger departementet til grunn at forslaget ikke vil ha vesentlige økonomiske og administrative konsekvenser.

8 Merknader til lovforslaget

8.1 Merknader til opplæringsloven

Til § 13-4

Endret bokstav a åpner for å gripe inn fysisk for å avverge at en elev utsetter en person for psykiske krenkelser, i tillegg til fysiske krenkelser. Begrepet omfatter blant annet mobbing, trusler og trakassering. Begrepet omfatter verbal vold, som nedsettende kommentarer, beskyldninger eller ukvemsord. Begrepet omfatter også ikke-verbale psykiske krenkelser som for eksempel filming og kroppsspråk. Eksempelvis vil bestemmelsen hjemle fysisk inngripen for å stoppe en pågående eller overhengende krenkelse av en elev ved å fysisk ta en mobiltelefon fra en elev som filmer en annen elev på en måte eller i en situasjon som vil innebære en krenkelse. Dette vil være tilfelle dersom den som blir filmet for eksempel blir mobbet, banket opp eller befinner seg i dusjen.

Ny bokstav d åpner for fysisk inngripen for å avverge at en elev vesentlig forstyrrer opplæringen til andre elever.

Vesentlighetsterskelen innebærer at det skilles mellom mindre og mer alvorlige forstyrrelser. Ikke alle forstyrrelser gir grunnlag for fysisk inngripen. Terskelen begrenser ansattes mulighet til å gripe inn fysisk mot mindre forstyrrelser.

Terskelen innebærer at forstyrrelsen må lede til at de planlagte opplæringsaktivitetene ikke kan gjennomføres. Dette vil kunne omfatte tilfeller hvor en elev stenger for inngangen til klasserom/grupperom og nekter å flytte seg etter gjentatt tilsnakk. Andre eksempler kan være hvor en elev skruer av og på lyset gjentatte ganger, skriker uavbrutt eller på annen måte forstyrrer med høy lyd og nekter å avslutte forstyrrelsen.

Forstyrrelsen må gå utover andre elevers opplæring.

For begge alternativene gjelder de øvrige vilkårene i § 13-4 tilsvarende, herunder at fysisk inngripen kun kan benyttes dersom andre tiltak ikke er tilstrekkelige for å avverge situasjonen, og at inngrepet ikke kan gå lenger enn nødvendig og må stå i rimelig forhold til de interesser som skal ivaretas. Departementet viser til merknadene til bestemmelsen som fremgår av Prop 62 L (2023-2024).

8.2 Merknader til privatskoleloven

Til § 3-10 b

Se merknadene til opplæringslova § 13-4 første ledd bokstav a og d overfor.

Departementet viser for øvrig til merknadene til bestemmelsen som fremgår av Prop 62 L.

9 Lovforslag

Forslag til lov om endringar i opplæringslova og privatskolelova

I

I lov 9. juni 2023 nr. 30 om grunnskoleopplæringa og den vidaregåande opplæringa gjøres følgende endring:

§ 13-4 skal lyde:

§ 13-4 *Fysiske inngrep for å avverje skade m.m.*

Tilsette i skolen, leksehjelpa og skolefritidsordninga kan, når andre tiltak ikkje er tilstrekkelege, gripe inn fysisk mot elevar for å avverje at eleven

- a. krenkjer ein person ~~fysisk~~ eller utsett seg sjølv for fysisk fare
- b. skader eigedom
- c. viser ei åtferd som er sterkt fornedrande for eleven sjølv
- d. *vesentleg forstyrrer opplæringa til andre elever*

Det fysiske inngrepet kan ikkje gå lenger enn nødvendig og må stå i rimeleg forhold til dei interesser som skal ivaretas.

Handler som er allment aksepterte i samhandlinga mellom vaksne og barna det har omsorg for, skal ikkje reknast som fysiske inngrep etter denne føresegna.

II

I lov 4. juli 2003 nr. 84 om private skolar med rett til statstilskot gjøres følgende endring:

3-10 b skal lyde:

§ 3-10 b *Fysiske inngrep for å avverje skade m.m.*

Tilsette i skolen kan, når andre tiltak ikkje er tilstrekkelege, gripe inn fysisk mot elevar for å avverje at eleven

- a. krenkjer ein person ~~fysisk~~ eller utsett seg sjølv for fysisk fare
- b. skader eigedom
- c. viser ei åtferd som er sterkt fornedrande for eleven sjølv
- d. *vesentleg forstyrrer opplæringa til andre elever*

Dei fysiske inngrepa kan ikkje gå lenger enn nødvendig og må stå i rimeleg forhold til dei interesser som skal ivaretas.

Handlinger som er allment aksepterte i samhandlinga mellom vaksne og barna det har omsorg for, skal ikkje reknast som fysiske inngrep etter denne føresegna.

III

Loven gjelder fra den tid Kongen fastsetter. Kongen kan sette i kraft ulike bestemmelser i loven til ulik tid.